

I
S

39808

39808

Žeň z literatury

*7.
Erben*

ČESKÉ POHÁDKY.

I.

7

ŽEŇ Z LITERATUR. SVAZEK VII.

OTISKL V. TILLE. MLADÝM ČTE-
NÁŘŮM VYDÁVÁ JAN LAICHTER
REDAKCÍ VÁCLAVA ŘÍHY. 2020
2020 V PRAZE 1905. 2020

Za 50 hal.

Druhý svazek českých pohádek
Erbenových vyjde do vánoc a
bude k němu připojen obsah
a Erbenův životopis. —————

Nakladatel doporučuje sbírku tuto všem
přátelům mládeže, zvláště žádá kruhy
učitelské, aby na ni upozorňovali a na
školách se přičinili o odebírání většího
počtu výtisků. Poskytnou tím podporu
podniku a přispějí k jeho udržení.

K. J. ERBEN.

ČESKÉ POHÁDKY.

ŽEŇ Z LITERATUR SVAZEK VII.

OTISKL V. TILLE. MLADÝM ČTE-
NÁŘŮM VYDÁVÁ JAN LAICHTER
REDAKCI VÁCLAVA ŘÍHY.
 V PRAZE 1905.

O TŘECH PŘADLENÁCH.

Byla jedna chudá vdova a měla jen jednu dceru, a té říkali Liduška. A že neměly žádných polí, ba ani jedinké kravičky, živily se přádlem. Liduška byla sice velmi hezké a způsobilé děvče, ale měla do sebe tu chybu, že byla náramně líná; a kdykoli měla sednouti ke kolovratu, dala se vždycky do pláče, a když ji matka předce k tomu přivedla, nestálo to její přádlo ani za řeč. Jednou to ale matku již omrzelo, i rozhněvala se a dala jí pohlavek. Tu se dala Liduška do náramného pláče a nářku, až to bylo venku na tři hony slyšeti.

V tu chvíli jela právě okolo královna, a když ten hrozný pláč uslyšela, dala zastaviti, slezla s vozu a vešla do chaloupky, neboť se domnívala, že se tam nějaké neštěstí stalo. A když viděla Lidušku tak žalostně plakati, ptala se jí: „Co pak ti je, mé zlaté dítě?“

„Ach ouvej! maminka mě bila!“

Královna se obrátila k matce a pravila: „Proč pak biješ to ubohé děvče?“

Matka se zarazila a nevěděla, co hned na to odpovédíti; neboť se za to před královnou styděla, že dcera její je tak líná.

»Ach, milostivá paní královno! mám s tou holkou nemírný kříž, neboť mi nechce nic jiného do ruky vzíti, nežli to přádlo, a seděla by při kolovratu celé dni a celé noci. A dnes jsem se již na to rozzlobila a dala jsem jí pohlavek, a proto tak náramně pláče.«

Královně se to děvče velmi zalíbilo, neboť byla veliká milovnice přádla. I pravila k matce: »Já vám povím, matko, když vaše dcera tak ráda přede, dejte mně ji s sebou, já se o ni postarám. Já mám doma v zámku dosti překrásného lenu; a když bude u mně tak pilná, jako doma, slibuji, že toho nebude litovati.«

Matka byla tomu ze srdce ráda, a královna vzala hned dceru s sebou a odvezla ji do svého zámku.

Když do zámku přijely, vzala královna Lidušku za ruku a vedla ji do třech pokojů. Ty byly plny lenu, od podlahy až do stropu, a ten byl tak krásný, že se lesknul jako stříbro a zlato, a tak měkounký, jako nepředené hedbáví. I pravila královna k děvčeti: »Buď jen tedy pilná, má zlatá

dceruško, a když mi všecek ten len spředeš, dám ti svého syna za manžela, a budeš královnou.«

Na to dala královna přinesti drahý, překrásný kolovrat; ten byl ze slonové kosti a pera na něm byly zlaté; a k tomu velikánský koš civiček ze žluté, voňavé třtiny, a nechala ji v tom jednom pokoji s lenem samotnou.

Když královna odešla, sedla si Liduška k oknu a dala se do žalostného pláče; nebo kdyby sto let, od rána do večera, a od večera zas až do rána pilně předla, nebylo by jí lze všecek ten len seprísti, co ho tu bylo. A copak teprv ona, kteráž i bez toho tak nerada předla! I seděla tedy a plakala celou noc, a druhý den až do poledne, a nehnula ani rukou ani nohou.

Když bylo poledne, přišla se královna podívat, mocli už Liduška upředla, a velmi se tomu podivila, vidouc, že nebylo lenem ještě ani hnuto. Liduška se ale vymlouvala tím, že se jí po mamince nesmírně stejskalo, a že pro pláč ničeho do rukou ani vzítí nemohla. Královna tomu uvěřila, těšila ji a pravila: »Nestejskej si nic, má dceruško! a buď jen zejtra za to tím pilnější, abys mého syna dostala a byla královnou.«

Když odešla, Liduška si zase k oknu sedla, koukala se ven, vzdychala a nedělala zas ničeho až do večera, a zejtra zas ničeho až do poledne.

O poledni přišla královna a podivila se ještě více, a zamračila čelo, vidouc, že se Liduška potud ještě ani přádlá nedotkla. Liduška se ale zase vymluvila tím, že jí po tom včerejším velikém pláči náramně hlava rozbolela, a že proto nemohla ničeho dělati. Královna byla tím sice spokojena, když ale odcházela pravila: »Již je čas, abys Liduško pracovati začala, chceš-li dostati mého syna a býti královnou!«

Ten den až do večera, a druhý den ráno bylo to zase tak, jako ponejprv a podruhé: Liduška si kolovratu zase ani nevšímla; ale seděla u okna a koukala se ven. Když již bylo poledne, otevřela královna dveře; a když viděla, že Liduška zase zahálela, rozhněvala se velice a pravila: »Slyšíš, Liduško, dnes je to již naposledy! jestli že zejtra nebude ještě ničeho upředeno, nejen že syna mého již nikdy nedostaneš, ale dám tebe ještě zavřítí do tmavé věže, kde je plno žab, hadů a štírů, a nechám tě tam umřítí hladem, abys mě více nepodváděla a nezahálela.« Na to se královna od ní zlostně obrátila, bouchla dveřmi a odešla.

už *babice*

Tu bylo teprva Lidušce ouzko! studený pot se jí vyrážel na čele, když si na zejtřek pomyslíla. Co měla dělati? Nadíla si tedy kůžel, sedla ke kolovrátku a počala přísti. Ale jak pak jí bylo možná přísti, když byla tak náramně líná! I nechala tedy zase přádla, postavila se k oknu a plakala hlasem, až jí srdce usedalo, až do samého večera.

Tu najednou zaklepal někdo na okno; a když se Liduška ohlídlá, viděla venku státi tři staré ošklivé babice. Ta jedna měla dolejší pysk tak veliký, že jí až přes bradu visel; ta druhá pak měla u pravé ruky tak široký palec, že jí celou dlaň zakrýval, a ta třetí, ta měla zase pravou nohu až ku podivu tak rozšlapanou, jakoby ji byl cepem rozmlátil. Když je tak Liduška spatřila, náramně se jich ulekla a čerstvě od okna uskočila. Ale ty tři babičky se na ni přívětivě usmívaly a kejvaly rukama, aby jen okno otevřela a aby se jich nic nebála.

»Dobrý večer, krásná panenko!« pravily, »proč pak tak přežalostně pláčeš?«

Liduška si dodala srdce a odpověděla plačtivým hlasem: »Ach jakpak nemám smutná plakati a sobě naříkati, když mám všecek ten len, co ho

tu v tom pokoji vidíte, a ještě dva takové pokoje plnické, od země až do stropu, sepřísti!« Tu vypravovala babičkám všechno, co se jí přihodilo, i také to, že jí královna slíbila, až ten len všecek sepřede, že jí dá svého syna za manžela a že bude královnou. »Ale co pak je mi to platné,« doložila, »když ho ani do smrti sepřísti nemohu!«

Babičky se usmívaly a pravily: »Víš-li co, panenke, jestli nám připovíš, že nás pozveš na svatbu, a že nás u stolu vedlé sebe posadíš, a že se před hosty za nás nebudeš styděti; tedy ti všecek ten len sepředem, dřív nežli se naděješ.«

»I všecko, všecko vám udělám, co jen chcete,« odpověděla Liduška radostně, »jenom se honem do toho dejte.«

Tu vlezly ty tři babičky oknem do pokoje, poslaly Lidušku spat a daly se do toho milého lenu. Ta s tím širokým palcem táhla vlákno, ta s tím dlouhým pyskem ho lízala a hladila, a ta s tou placatou nohou šlapala na podnožku a točila kolem; i šlo jim to jako když prší. A když ráno počalo svítati a Liduška vstala, viděla velikánskou hromadu krásné, rovné i tenounké příze na civičkách, až se srdce smálo, a v lenu již takovou díru, že se pohodlně do ní schovati mohla.

Tu daly ty babičky Lidušce s Pánembohem, přislíbily jí, že na večír zase přijdou, a v tichosti oknem odešly.

V poledne přišla se královna podívat, jestli Liduška zase nezahálela. A když spatřila tu hromadu překrásné příze, podivila se velmi, čelo se jí vyjasnilo, i pochválila Lidušku za její pilnost.

Jak se večír šeriti počalo, stály již babičky zase u okna, a děvče jim s radostí otevřelo. A tak to bylo každou noc: večír přišly, a ráno zase odešly; a co zatím Liduška spala, ubývalo v pokoji lenu pořáde víc a více, až byl konečně ten jeden pokoj docela prázdný. A pokaždé, když se v poledne královna přišla podívat, mnoho-li zase Liduška napřadla, nemohla se dost nadiviti té krásné přízi, a Lidušku nachváliti za její pilnost a často říkala: »Mé zlaté dítě! jak jsem já ti dělala křivdu!«

Již se daly babičky i do druhého pokoje, a již byl pomalu i tento vyprázdněn; tu počala královna dělati přípravy k svatbě. A když již bylo i v třetím pokoji lenu na mále, děkovala Liduška srdečně babičkám, že jí tak pomohly; a babičky jí pravily: »Jenom nezapomeň, panenko, na to, cos nám slíbila, a uhlídáš, že budeš tomu ráda.«

A když byl již všecek ten len ze všech tří pokojů až na poslední vlákno vypředen, bylo již také všecko k svatbě připraveno, a mladý král měl veliké potěšení ze své mladé, krásné a pilné nevěsty, a řekl jí: »Žádej ode mne co chceš, a všecko obdržíš.«

Tu si zpomněla Liduška na ty tři babičky a pravila: »Mám doma tři staré tetičky, jsou sice velmi chudé a sprosté, ale udělaly mně mnoho dobrého; dovol, abych je pozvala na svatbu.« A mladý král i královna dali k tomu své povolení.

A když již bylo v den svatební, a hosti chtěli sedati za stoly; tu se najednou otevřely dveře a ty tři babičky, po starodávnu až ku podivu směšně oblečeny, vyhrnuly se do pokoje. Jak je nevěsta spatřila, hned jim běžela vstříc a přivítala je radostně: »Vítám vás, mé milé tetičky! vítám vás! pojdte a posaďte se tu za stolem vedle mne.«

Hosti hleděli jeden na druhého a byli by se dali rádi do hlasitého smíchu, kdyby se byli nebáli krále; a král i královna začervenali se jako pivoňka, ale nesměli Lidušce ničeho říci, proto že jí k tomu dali své povolení.

Když bylo při obědě, kladla Liduška sama babičkám jídla na talíře, nalívala jim pití a pobí-

zela je: »Jezte a píte, mé milé tetičky! vy jste mně velmi mnoho dobrého udělaly.«

A když již bylo po obědě, a hosti vstávali od stolu, přistoupil mladý král k té první babičce s tou širokou nohou a ptal se jí: »Ale prosím vás, milá babičko! od čeho pak máte tak širokou nohu?«

»Od předení, panáčku, od předení.«

I šel k té druhé babičce, s tím placatým palcem: »Ale řekněte mně, milá babičko! od čeho pak máte tak placatý palec?«

»Od předení, panáčku, od předení.«

I obrátil se k té třetí babičce s tím dlouhým pyskem až přes bradu, a řekl jí: »Ale milá babičko! od čeho pak vy máte tak dlouhý pysk?«

»Od předení, panáčku, taky od předení,« odpověděla babička.

Když to ten mladý král uslyšel, ulekl se toho náramně; a hned tu nařídil své krásné paní, aby se mu do smrti více žádného přádla nedotýkala, »aby taky nedostala takovou placatou nohu a takový široký palec, a tak ošklivý dlouhý pysk až přes bradu«.

Zatím se ty tři babičky z pokoje ztratily, a žádný nevěděl, kam se poděly. Ale Liduška, kdy-

koli si potom na ně zpomněla, pokaždé je v duchu žehnala, a také, jak živo, žádná manželka tak ráda a věrně nezachovávala, co manžel nařídil, jako mladá královna tu královu záповěď.

DOBŘE TAK, ŽE JE SMRT NA SVĚTĚ.

Za starých časů, když ještě pán Ježíš a svatý Petr spolu chodili po světě, přišli taky jednou na večír k jednomu kováři, a prosili o nocleh. Ten kovář je hned ochotně přivítal, hodil kladivo, co v ruce držel, pod nákovadlo, a vedl je do sednice; na to pak šel a dal ustrojiti dobrou večeři. A když již bylo po večeři, řekl k těm svým hostům: »Vidím, že jste po cestě tuze ušlí a že byste si rádi odpočinuli — a bylo to dnes taky parno, až se slívalo! — položte se spolu do mé postele a vyspěte se; já si zatím lehnu do stodoly na slámu.« Na to jim dal dobrou noc a odešel. A když bylo ráno, dal zase ustrojiti snídání a potom je ještě kus cesty vyprovodil. A když se již s nima loučil, řekl: »Dal jsem, co jsem měl, vezměte málem za vděk!«

Tu potáhl svatý Petr po straně pána Ježíše za rukáv a pravil: »Pane! což pak mu za to žádnou odměnu nedáš, že je tak hodný člověk, a že nás tak rád viděl?«

Odpověděl jemu pán Ježíš: »Odměna tohoto světa je odměna lichá, já ale mu jinou chystám v nebesích.« Pak se obrátil k tomu kováři a pravil k němu: »Žádej, začkoli chceš, tři prosby budou tobě vyplněny.«

Tu se ten kovář zaradoval a řekl: »Když je tomu tak tedy pane učiň, abych byl ještě sto let živ a zdráv tak jako dnes.«

I řekl jemu pán Ježíš: »Má se tobě státi, jak žádáš. A co chceš dále?«

Kovář se rozmejšlel a řekl: »Co mám žádati? Mně se tak na světě dobře vede; co každý den zpotřebuju, svým řemeslem si vždycky vydělám. Učiň tedy, abych měl vždycky díla dosti, tak jako až potud.«

I odpověděl jemu pán Ježíš: »I to se má tobě vyplniti. A co ještě žádáš po třetí?«

Tu již milý kovář nevěděl, co říci má; ale rozmysliv se, za chvíli řekl: »Inu, když jsi, pane, tak dobrý, tedy učiň, kdo sedne na tu stoličku, cos ty na ní u mne za stolem seděl, aby byl každý přimrazen a nemohl s místa, až já ho propustím.«

Svatý Petr se tomu zasmál, ale pán Ježíš pravil: »Staň se, jako jsi řekl!«

Na to se rozešli, pán Ježíš a svatý Petr šli svou cestou dále, a kovář běžel s radostí domů. I stalo se jemu, jako pán Ježíš přislíbil. Všickni známí okolo něho byli již pomřeli: on ale byl vždy ještě zdrav a čerstvý jako ryba, práce měl hojnost, a zpíval si od rána do večera.

Ale všeho do času. Těch sto let konečně také uplynulo, a smrt zaklepala na dvěře.

»Kdo to?« ozval se kovář.

»Já jsem to, smrt, již si jdu pro tebe.«

»I pěkně vítám! toť jsou k nám hosti!« řekl kovář, potutelně se usmívaje, »jen dál, jen dál, vzácná paní! počkej jen, až si tuhle ty kladiva a kleště trochu srovnám, však jsem hned hotov. Zatím se trochu posaď tuhle na stolicí; vím bez toho, že jsi ušlá, a že máš po světě neustále co těkat.«

Smrt se ničeho nenadála; i nedala se dlouho pobízeti a posadila se. Tu se dal kovář do hlasi-tého smíchu a řekl: »Teď si tu seď a nehejbej se mi odtud, až já budu chtít!«

Smrt se počala spínati, rachotila hnáty a kle-pala dásněma: ale nebylo nic platno, nemohla s místa a musila seděti, jako by ji byl přikoval. Kovář se smál, až se za břicho popadal, zavřel

dveře a šel po svém, jsa tomu rád, že se již nemusí smrti obávat, maje ji doma chycenou.

Zatím ale radost jeho dlouho netrvala, a brzo shledal, že se zmejlil.

Měl doma pěkného krmného vepříka, a chtěl si ho na to potěšení zabiti a šunky dáti do komína; neboť velmi rád pěkně uzené šunky jídal. I vzal tedy sekýru a dal vepříku do hlavy ránu, až se převalil; ale zatím co se shýbal pro nůž, chtěje ho zaříznouti a krev do hrnce chytiti na jitrnice, tu se ten vepřík najednou zase zdvihl a »roch! roch! roch!« pryč utíkal, a dříve nežli se kovář ze svého leknutí zpamatoval, byl ten tam!

»Počkej, mrcho, však já tě zase dostanu!« pravil kovář, a zatím šel do chlívků a vytáhl husu. Krmil ji již dvě neděle — na posvícení. »Aspoň si na tobě dnes pochutnám,« řekl sám k sobě, »když mi ty jitrnice tak upláchly,« a vzav nůž, chtěl ji zaříznouti. Ale ku podivu! z husy neteklo ani kapky krve, a jak jí z krku nůž vytáhl, nebylo po ráně již ani památky! V tom, co se kovář tomu tak divil, husa se mu najednou z ruky vymkla a »kejha! kejha« letěla za vepřem.

To bylo kováři již trochu příliš! tak dobře dnes pořídil, a neměl by si teď ani na pečení

pochutnati? Nechal tedy zatím husu husou a vepře vepřem, a šel do holubníka a přinesl dvě holoubata. I aby jemu snad zase něco takového nevyvedly, vzal sekýru a usekl jim na špalku hlavy — oběma jednou ranou. »Nu, vy alespoň máte dost!« zabrumlal k sobě sám a hodil je na zem. Ale divy! sotva že na zem dopadly, navlékly se hlavičky zase na krky a frr! byli holubi již taky ty tam. — Tu se najednou kováři v hlavě zablesklo, i uhodil sobě pěstí do čela a řekl: »I pravda! pravda! na to jsem já nemyslel: proto ono nemůže nic umřítí, že mám já smrt chycenou!« I zakroutil nad tím hlavou, a nebylo mu to tuze milé, že by již měl na vždycky opustiti ty pěkné šunky a jitrnice, ty chutné Martinské husy a i ty pečené holoubátka. Ale co dělati? Smrt propustiti? — To ne; ta by nejprvé jemu krk zakroutila. I pomyslil si tedy, že bude teď místo masa jísti hrách a kaši, a místo pečeně píkati koláče — však ty jsou, když jinak není, taky dost dobry!

Nějaký čas ještě to tak dobře chodilo, dokud byly staré zásoby. Ale přišlo jaro, a tu teprva nastala ta pravá bída! Všickni živočichové, co jich v loni bylo, obživli z jara zase, ani jedinkého

nechybělo! A k tomu narostlo takové množství mladých, až se všechno všudy hemžilo.

Ptáci, myši, kobylky, brouci, hléšťa a jiná havěď sežrala a zkazila všechno obilí na polích, a luka byly, jakoby je vypálil; stromy na zahradách stály jako metly, listí i květ ožrali motýli a housenky, — a nebylo možná ani jednu zabiti! V jezerách a řekách bylo takové množství rybiček, žab, vodních pavouků a jiného hmyzu, že voda jimi zasmrádla a nebylo lze se jí napíti; v povětří pak byly mračna komárů, much a mušek, a na zemi taková síla ošklivého hmyzu, že by byly musily člověka umořiti, kdyby byl mohl umříti. I chodili lidé polomrtví, jako stínové, nemohouce ani živi býti, ani zahynouti.

To vida ten kovář, jaké neštěstí svou pošetilou žádostí na světě způsobil, řekl: »Předce to tak pán Bůh dobře učinil, že je ta smrt na světě!« Šel a sám se jí poddal a ji propustil, kteráž ho i hned taky zadávala. A tak přišlo potom pomalu všechno zase do starého pořádku.

HRNĚČKU VAŘ!

V jedné vsi byla jedna chudá vdova a měla jednu dceru. Zůstávaly v staré chalupě s doškovou, roztrhanou střechou a měly na půdě několik slepic. Stará chodila v zimě do lesa na dříví, v létě na jahody a na podzim na pole sbírat, a mladá nosila do města vejce na prodej, co jim slepice snesly. Tak se spolu živily.

Jednou v létě stará se trochu roznemohla a mladá musela sama do lesa na jahody, aby měla co jíst; vařily si z nich kaši. Vzala hrnec a kus černého chleba a šla. Když měla hrnec plný jahod, přišla v lese k jedné studánce; tu si k té studánce sedla, vyndala si ze zástěry chléb a začala obědovat. Bylo právě poledne.

Najednou se tu odněkud vzala nějaká stará žena, vypadala jako žebračka, a v ruce držela hrněček. »Ach má zlatá panenko!« povídá ta žebračka, »to bych jedla! od včerejška od rána neměla jsem ani kouska chleba v ústech. Nedala bys mi kousek toho chleba?«

»I proč pak ne,« řekla ta holka, »chcete-li, třeba celý; však já domů dojdu. Jen ne-

bude-li vám tuze tvrdý?« A dala jí celý svůj oběd.

»Zaplať pán bůh! má zlatá panenko, zaplať pán bůh! Ale když jsi panenko tak hodná, musím ti taky něco dát. Tuhle ti dám ten hrnέček. Když ho doma postavíš na stůl a řekneš: »Hrnέčku vař!« navaří ti tolik kaše, co budeš chtít. A když budeš myslit, že už máš kaše dost, řekni: »Hrnέčku dost!« a hned přestane vařit. Jen nezapomeň, co máš říct.« Tu jí ten hrnέček podala a najednou ztratila se zas, holka ani nevěděla kam.

Když přišla domů, povídá matce, co se jí v lese přihodilo, a hned postavila hrnέček na stůl a řekla: »Hrnέčku vař!« Chtěla zvědět, jest-li jí ta žebračka neobelhala. Ale hned se začala v hrnέčku ode dna kaše vařit, a pořád jí bylo víc a víc, a coby deset napočítal, byl už hrnέček plný. »Hrnέčku dost!« a hrnέček přestal vařit.

Hned si obě sedly a s chutí jedly; kaše jako mandle. Když se najedly, vzala mladá do košíčka několik vajec a nesla je do města. Ale musela tam s nim dlouho na trhu sedět, dávali jí za ně málo, až teprv v samý večer je prodala.

Stará doma nemohla se jí dočkat, už se jí taky chtělo jíst, a měla zas na kaši chuť. Vzala

tedy hrněček, postavila ho na stůl a sama řekla: »Hrněčku vař!« Tu se v hrněčku začala hned kaše vařit, a sotva se stará otočila, byl už plný.

»Musím si taky pro misku a pro lžíci dojít,« povídá si stará, a jde pro to do komory. Ale když se vrátila, zůstala leknutím jako omráčená: kaše valila se plným hrdlem z hrněčku na stůl, se stolu na lavici a s lavice na zem. Stará zapomněla, co má říct, aby hrněček přestal vařit. Přiskočila a přikryla hrněček miskou; myslila, že tím kaši zastaví. Ale miska spadla na zem a roztloukla se, a kaše hrnula se neustále dolů jako povodeň. Už jí bylo v sednici tolik, že stará odtud musela do síně utect; tu lomila rukama a bědovala: »Ach ta nešťastná holka! co to přinesla: já jsem si hned pomyslila, že to nebude nic dobrého!«

Za chvílku tekla už kaše ze sedničky přes práh do síně; čím jí bylo víc, tím jí víc přibývalo. Stará už nevěděla kudy kam, a vylezla v té ouzkosti na půdu a pořád bědovala, co to ta nešťastná holka přinesla. Zatím ale bylo kaše pořád víc a víc, a netrvalo dlouho, valila se už jako mračna dveřma i oknem na náves na silnici, a kdo ví, jaký by to bylo vzalo konec, kdyby se

byla právě na štěstí mladá nevrátila, a nekřikla:
»Hrněčku dost!«

Ale na návsi byl už takový kopec kaše, že
sedláci, když tudy večer jeli z roboty domů,
už nemohli nikterak projeti a museli se skrze kaši
na druhou stranu prokousat.

RARÁŠ A ŠETEK.

I.

V Běcharech byl jeden sedlák, říkali mu kmotr Palička. Ten jednou šel do Kopidlna na trh a našel v poli pod hruškou kuře; bylo černé a zmoklé, třáslo se zimou a típalo. Kmotr Palička je vzal pod plášť a dal doma za kamna, aby uschlo, a pak je pustil na dvůr mezi jiné slepice. V noci, když už všecko spalo, slyší Palička najednou v komoře něco šramotit, a hned na to nějaký pronikavý hlas, napolou člověčí, napolou slepičí: »Pantáto! přinesl jsem vám brambory!« Hospodář skočil s postele a běžel do komory, co to? I vidí ohnivě kuře a tři hromádky zemčat; lítalo s hromádky na hromádku. — »Fí, neplecho!« odplicnul sedlák uleknutím, bouchl dveřma a šel zas lehnout; ale starostí nemohl do rána spát, už věděl, co si domů přinesl. Ráno pak, když se rozednilo, všechny ty brambory do hnoje vyházel Druhou noc zase slyší: »Pantáto! přinesl jsem vám pšenici, žito, ječmen!« — Sedlák už nešel se dívat, co to? ale třásl se strachem jak osika,

i neustále se modlil: »Vysvobod' nás od zlého!« A jak mile začalo svítat, vzal lopatu a chvoště a zas to obilí všecko vyházel a vymetl, aby tam ani zrnka nezůstalo. Byl celý zarmoucený; nevěděl jak si pomoci, a taky se bál, aby si toho ze sousedů nikdo nevšimnul. Ale sousedé všimli si toho přec: viděli v noci něco k Paličkovům do stavení lítat, jak plamenný víšek, a nezapálilo; a ve dne zpozorovala sousedka taky to černé kuře na dvoře mezi slepicemi. Tu hned byla po vsi jedna řeč: že kmotr Palička se čertu zadal. Někteří povážlivější kroutili hlavou; od jakživa ho znali za bohabojného i za poctivého, a umínili sobě, že mu dají výstrahu. Přišli tam, a on jim upřímně všecko pověděl, co a jak, i žádal jich, aby mu poradili, co dělat? — »Jaká rada?« povídá jeden mladý sedlák, »zabíte tu potvoru!« a hned sám popadl polínko a po kuřeti jím uhodil. Ale v tom okamžení vskočilo mu kuře na hřbet a tak ho tepalo jako polenem, a při každé ráně volalo:

»Já jsem Raráš! — Raráš! — Raráš!«

Potom radili někteří Paličkovi, aby se odtud vyprodal a jinam přestěhoval, že Raráš zůstane v tom stavení. Sedlák se toho hned chytil a hledal kupce: ale nikdo mu stavení s Rarášem nechtěl

koupit; Palička pak si zas umínil, stůj co stůj, že se Raráše musí zprostit. Prodal obilí, dobytek i všecko, čeho nevyhnutelně nepotřeboval, i koupil si jiné stavení v druhé vsi a stěhoval se tam. A když potom už naposledy přijel s vozem, a škopky, necky, brány a jiné takové nářadí naložil, šel a sám si své doškové stavení zapálil — byloť o samotě, a nikomu se nemohla škoda stát. Potom práskl bičem a chtěl jet; zatím se ještě jednou ohlídl na své stavení, jak chytalo, a povídá: »Shoř si tam, neplecho! za to místo přec ještě něco utržím.« — »Che-che-che!« ozvalo se něco vzadu na voze. Palička koukne — na hrabici tam sedělo to černé kuře, zatřepalo křídly a začalo si zpívat:

»Už se stěhuju, už tu nebudem,
už tu nebudem, už odtud půjdem;
už tu nebudem, už se stěhuju,
už se stěhuju: jinde krást budem!«

Kmotr Palička zůstal, jako by ho byl hrom omráčil. Už nevěděl, co si počít. Potom jemu připadlo, zdali by si Raráš nedal říci a sám neodešel, kdyby jej dobře krmil? I nařídil ženě, aby mu dávala talíř dobrého mlíka a tři buchty k tomu.

Raráš měl se dobře, ale nezdálo se, že by se chtěl odtud hýbat. Jednou na večer přijel pacholek z pole domů a vidí na schodech ty tři buchty, co tam selka položila Rarášovi. Měl hlad, i přitočil se a jednu snědl. »Lepší když já ji sním, nežli ta obluda,« povídá sobě sám. Ale v tu chvíli už mu seděl na zádech Raráš a křičel:

»Jedna bušta! — druhá bušta! —
třetí buštu Vašek sněd!«

A přitom pokaždé jemu takovou ránu vsadil do zad, že pacholek potom dlouho ještě měl modřiny. Ráno když Palička vstal a šel pacholka budit, našel ho celého stlučeného, sotva že se mohl hýbat. A když se dověděl, co a jak, šel k Rarášovi a prosil ho, aby se od něho vystěhoval, že sice žádný pacholek nebude chtít u něho sloužit. — »Che, che, che!« zachechtal se Raráš a řekl:

»Dones mne tam, kde's mne vzal,
nebude mi tebe žal!« —

Sedlák vzal hned na sebe plášť a donesl kuře zas pod tu hrušku, kde je našel, a Raráš potom už ho nechal.

II.

V Načeradci byla jedna šafářka, ta měla taky Raráše, ale tu mu říkali Šetek. Poslouchejte, jak ho dostala. Přišel tam jeden člověk a prodával šafáři starou ručnici. Šafář nechtěl ji koupit: »Co bych s ní dělal?« povídá, »nemám peněz nazbyt!« — »Vždyť pak mi za ni nedáte, než jen tři grešle,« domlouval se ten člověk. (Šetek se nikdy jináč neprodává, než za tři grešle.) — »Nu když nechcete, než jen tři grešle,« řekl šafář, »dám vám za ni třeba ještě více.« Ale ten člověk víc nevzal, a šafář ručnici koupil a pověsil v komoře na hřebík. V noci se ručnice ztratila a místo ní byl ve dvoře Šetek. Líhával na peci za kamny, ale nikdo ho neviděl, nežli šafářka a pak jedna děvečka.

Od té doby, co měli ve dvoře Šotka, dojily krávy až ku podivu; proto mu taky šafářka přála, a každý den miskou smetánky mu dávala. Šetek si tu liboval, měl se dobře a všelijaké šibalské kousky prováděl.

Jednou ta jistá děvečka míchala na lavici v hrnci šustku — někde tomu říkají taky šubánky. Šetek se posadil vedle ní, a kdykoli se

děvečka ohlídla, sáhl do hrnce pro kousek šustky a šup do huby. Když to děvečka zpozorovala, pleskla ho měchačkou a zakřikla ho: „Táhneš neplecho! co mi ty pazoury do hrnce strkáš?“ Ale Šotek se jí hned za to pomstil. Šafářka přinesla ráno z trhu děvečce nové střevíce, a děvečka si je položila na truhlu. Šotek skočil, popadl ty střevíce a na kusy je roztrhal. Děvečka to šla žalovat šafářce. Šafářka přijde, kouká — ale střevíce byly už zas celé.

Pacholci a děvečky nemohli se pro Šotka ani hnout, všecko na ně vyzradil. Když se některý přitočil a ukrojil si kus másla, nebo nějakou homolku do kapsy strčil, aneb když děvečka při dojení si postavila pod žlab hrneček dobrého mléka, hned to věděla šafářka a vadila se s nimi. Proto ji taky rozkřičely, že má Šotka v domě, až jí to lidé potom už veřejně v celém okolí povídali.

Šafářku ty řeči mrzely a ráda by se byla Šotka zbavila, ale nemohla, až jí potom připadlo, aby řekli tomu člověku, co jim ho přinesl, a něco mu dali, aby ho zas odtud odpravil. Když ten člověk přišel, dal všude ve stavení nasypat mouky, a pak začal Šotka volat a zaříkávat, aby se odtud

vyklidil. Šotek křičel, až hrůza, nechtělo se mu odtud, ale musel předc. A bylo vidět stopy, jako od psí nohy, jak ze světnice přes síň a po schodech nahoru na půdu řapal až k vykýři. Pak ho šafářka už nikdy ve dvoře nespátřila.

III.

Kmotr Pyskáček byl sedlák ve vsi Košťálově nejbohatší. Měli polí a luk hojnost, stavení jako klec, a jeho sýpky div že se pod tíží božího nadělení neprolomily. Ale tak často bývá: má-li kdo mnoho, chce mít ještě víc; a kmotr Pyskáček chtěl mít beze vsí práce hodně mnoho. Usmyslí si, že si vychová Šotka, aby mu nosil peníze. Vzal vejce od černé slepice a zašil si je do košile pod levé paždí, a tak s ním chodil devět dní, každý den přes devět mezí, nemyl se, nečesal se, ani nemodlil, až se mu devátého dne z vejce skutečně vylíhl Šotek.

Nyní nastaly Pyskáčkovi zlaté časy: peněz dost, ani nevěděl, co s nimi počít. Boursal a stavěl a kupoval, kde jen co bylo na prodej, jedl a pil, co hrdlo ráčilo, a při tom nosil nos tak vysoko,

jakoby byl chtěl hubou hvězdy lapat. Své koně krmil chlebem a napájel pivem; ale když k němu do statku přišel žebrák a žádal za svatou almužnu, zle se na něj obořil a nuzných holot mu nadal.

Ale žádná radost není bez smíčky. Čím více se kmotr Pyskáček nadýmal a jinými chudými povrhoval, tím nezbednější byl taky Šotek a mnoho škody a mrzutosti mu doma nadělal. Ale že ho Pyskáček pořád ještě rád potřeboval, snášel všecko trpělivě, a taky se nic ve své pánovitosti a urputnosti k chudým neumírnil. Jednou tam přišel jeden soused chalupník a prosil, aby mu půjčil do žní korec žita; a když se Pyskáček na něj osopil a jemu to zholá odepřel, rozhorlil se chalupník a prohodil něco o nespravedlivě nabytém jmění. Tu se Pyskáček náramně rozzlobil a pošťval na něj domácího velkého psa, tak že chalupník s nouzí ze dvora ušel. Druhý den ráno jel Pyskáček na trh a když se k poledni zas domů vracel, vyběhla proti němu jeho žena, lomila rukama, naříkala a žalovala mu, že jim Šotek zakousl nejmenšího synáčka v kolíbce.

Sedlák zůstal, jakoby mu byl nůž do srdce vrazil, bylo to jeho nejmilejší dítě. Od té doby kudy chodil, hlavu věsil, byl celý zamyšlen; pře-

mýšlel, jak by toho zlého hosta z domu vypudil. Jednou potká Kolínského žida, „Abrahama.“ »He, phane Pyskháčku, nic na phrodej?« ptal se ho židák. Pyskáčkovi, jakoby se v hlavě bylo za- blesklo! »Může být,« povídá, »pojď Žide se mnou.« A za chvíli nesl Žid od Pyskáčků z domu na zádech peřinu svrchnici, a byl rád, že lacino koupil. Ale ještě nedošel ani na dvoře ke vratům, tu na- jednou začalo něco v peřině Židem sem tam cloumat, mrštilo jím u hnoje do kaluže a pak zas pod kůlnu mezi brány. Žid se dal do křiku: »Vaj, vaj!« hodil peřinu na zem a strachem utíkal ven ze vrat, jakoby mu hlavu zapálil. Selka byla do peřiny zašila Šotka, aby ho Žid odnesl, ale zmýlila se. Šotek z peřiny se vydrápal a ně- kolika skoky byl zase na záhrobcí, kde obyčejně sedával, blýskal očima a cenil zuby, a nikdo k němu na blízko nesměl ani přistoupit, aby mu na hlavu neskočil a zle se nepomstil.

Pyskáček by se byl nyní rád s někým ze sou- sedů poradil, co dělat; ale každý se mu vyhýbal, ani ten žebrák, kterého dřív pánovitě ze dveří vyhnal, nechtěl s ním mluvit. Pyskáček připovídal velké peníze tomu, kdo by mu Šotka z domu vypudil. Konečně se našla jedna baba. Přišla,

postavila se před záhrobec, kde Šotek seděl, udělala svěcenou křidou okolo sebe kolo a začala Šotka zaříkávat, aby se z toho domu vystěhoval. Šotek se nadul, tak že mu chlupy jako štetiny stály, a vyčetl babě všechny hříchy, co jak živa od mladosti až do té chvíle natropila. Baba hanbou musela utéci. Pak přišel zas nějaký starý myslivec, kterého za čarodějníka vydávali; ale tomu se taky lépe nevedlo, musel Šotkovi ustoupit. Naposledy se přihlásil nějaký mladík, nikdo ho neznal, kdo je a odkud. Šotek jak toho spatřil, počal se na záhrobci krčit, nevěděl nic na něho, co by mu vyčetl; pak jedním skokem byl ze dveří a ten tam.

Záhrobec zůstal prázdný, sedlák rád tomu mladíkovi zaplatil; ale třetí noc na to vypukl u Pyskáčků náramný požár, a celé to pěkné stavení, chlévy, stodola, sýpka — všechno lehlo popelem, a co nemohlo shořet, rozsypalo se. Lidé, kteří byli při tom ohni, vypravovali, že viděli jako plamenný výšek s jedné střechy na druhou lítat: kam to padlo, všechno hned bylo v ohni; i soudili, že to byl ten Šotek.

Když pak sedlák potom po ohni všechno své jmění si spočítal, co mu zůstalo bylo toho právě tolik, jako měl tehdy, když si chtěl Šotka vychovat.

IV.

V Liběnicích v ovčárně zdržoval se taky Raráš, ale tu mu říkali Šetek. Vypadal jako malý klouček, jen že měl na rukou a na nohou pazourky; a mnoho veselých kousků si tam o něm vypravují. Rád škádlíval psy, kočky a moráky, a taky pacholkům a děvečkám nikdy nic dobrého neudělal; a kde co podtají kutili, všecko vyhradil. Proto taky čeládka psí hubu měla na něj, ale bála se jemu co udělat, aby se nepomstil; a taky hospodář ovčák nic nedal na něj dopustit, a to proto, že za ten celý čas, co Šetek byl v ovčárně, ovce žádná ani nezastonala. —

V zimě sedával Šetek obyčejně na kamnech, ohřívá se; a když děvečka do světnice přinesla plévy, aby je spařila, vždycky jí s kamen do škopka na ně skočil, říkáje: »Šup na plévky!« Ale jednou zle se opálil. Děvečka přinesla škopek jak obyčejně; ale venku do něho nalila vařící vody a jen povrchu plevami posypala. »Šup na plévky!« povídá si Šetek, a hup! ale v tom okamžení byl zas už venku ze škopka, křičel a svíjel se bolestí — a čeládka se smála, až okna řinčely. Ale Šetek toho děvečce nedaroval. Jednou když lezla na

půdu po žebříce, zapletl ji do něho tak, že jí musili přijít na pomoc, a měli co dělat, aby ji z žebříka zas vypletli!

V létě spávali ovčákovi čeledínové na půdě. Jednou v noci tam přišel taky Šetek, vylezl do polou žebříka a škádlil psy, co tu pod poklopem leželi na dvoře. Nastrkoval jim jednu nožku po druhé a pokřikoval neustále na ně:

»Jedna nožka — dvě nožky!
za kterou mě chytíš?«

Psi štěkali, mohli se vzteknout. Pacholky potom už mrzelo, že jim nedává pokoje; jeden vstal, vzal otep slámy a na Šetka ji hodil i shodil jej tou otepí s žebříku dolů. Psi hned na něj a zle ho přivítali, sotva že jim vyvázl ze zubů. Pacholek věděl, že ho pomsta nemine, a proto se měl před Šetkem na pozoru, z daleka se mu vyhýbal; ale nic mu to nebylo platné. Jednou pásl u louky na občinách a sedl si na louce za kupku sena. Najednou strhne se mu nad hlavou šumot a než se zpamatoval, měl celou kupku sena do vlasů zamotanou. Pacholek dal se do křiku, sekáči se sběhli, ale dělej co dělej, seno mu z vlasů nemohli vyplest: tak mistrně bylo jedno s druhým

stočeno. Pacholek musil si dát hlavu do hola
ostříhat. A když potom zase na pastvu hnal a
přišel na občinách pod planou hrušku, seděl na
ní na vršku Šetek, strouhal mrkvičku a posmíval
se jemu: »Holej! — holej! — holej!«

TŘI ZLATÉ VLASY DĚDA-VŠEVĚDA.

Bylo — nebylo: byl jednou jeden král, který se rád honil po lesích za zvěří. Jednou taky se pustil daleko za jelenem a zabloudil. Byl sám a sám, přišla noc a král byl rád, že našel na mýtině chalupu. Zůstával tam uhlíř. Král povídá, jest-li by ho chtěl z lesa na cestu vyvest? že mu dobře zaplatí. — »I rád bych s vámi,« řekl uhlíř, »ale tu vidíte, žena mi se právě čeká, nemohu odejít. A kam byste taky v noci? lehněte si na půdu na seno, a ráno vás doprovodím.« — Brzy potom se narodil uhlířovi synáček. Král ležel na půdě, nemohl usnout. O půl noci pozoroval dole ve světnici nějaké světlo. Koukne škulinou ve stropě a tu vidí: uhlíř spal, žena jeho ležela jako ve mdlobách a podlé děťátka stály tři staré babičky, celé bílé, každá měla v ruce svíci rozsvícenou. První povídá: »Já tomu chlapci dávám, aby přišel do velikých nebezpečností.« — Druhá povídá: »A já mu dávám, aby ze všech šťastně vyvázl a byl dlouho živ.« — A třetí povídá: »A já mu dávám za ženu tu dcerušku, co se dnes na-

rod - radny mu nerabran

rodila tomu králi, který tu nahoře na seně leží.« Na to babičky svíce zhasly a bylo zas ticho. Byly to Sudičky.

Král zůstal, jako by mu byl meč do prsou vrazil. Nespal do rána; přemýšlel, co a jak? aby se nestalo, co tu slyšel. Když se rozednilo, začalo dítě plakat. Uhlíř vstal a vidí, že mu žena zatím usnula na věčnost. »Och můj ubohý sirotečku!« naříkal; »co si nyní s tebou počnu?« — »Dej mi to děťátko,« praví král, »já se o ně postarám, že mu dobře bude; a tobě dám peněz tolik, že do smrti nebudeš musit uhlí pálit.« — Uhlíř byl tomu rád a král slíbil, že si pro to děťátko pošle. Když přišel do svého zámku, vypravovali mu s radostí velikou, že se mu tu a tu noc narodila krásná dceruška. Byla to právě ta noc, když viděl ty tři Sudičky. Král se zamračil, zavolal jednoho svého služebníka a povídá: »Půjdeš tam a tam do lesa, v chalupě tam uhlíř zůstává; dáš mu tyto peníze a on ti dá malé dítě. To dítě vezmeš a na cestě potom utopíš. Neutopíš-li, budeš sám vodu pít!« — Služebník šel, vzal děťátko do košíka a když přišel na lávku, kde hluboká a široká řeka tekla, hodil je i s košíkem do vody. — »Dobrou noc, nezvaný zeti!« řekl potom král, když mu to služebník pověděl.

Král myslil, že se děťátko utopilo, a neutopilo se: plulo v košíku po vodě, jako by je kolíbal, a spalo, jako by mu zpíval, až připlulo k chalupě jednoho rybáře. Rybář seděl na břehu, spravoval síť. Tu vidí po řece něco plynout, skočí do lodičky a za tím, a vytáhl z vody v košíku děťátko. I donesl je své ženě a povídá: »Vždycky's chtěla mít nějakého synáčka, a tu ho máš: přinesla nám ho voda.« Žena rybářova byla mu ráda a vychovala to dítě za své vlastní. Říkali mu Plaváček, proto že jím po vodě připlaval.

Řeka teče a léta minou, a z hocha stal se krásný mládenec, že mu daleko široko nebylo rovného. Jednou v létě přihodilo se, že tudy jel na koni král sám a sám. Bylo parno, chtělo se mu pít, i zahnul k rybáři, aby mu dali trochu čerstvé vody. Když mu jí Plaváček podal, zarazil se král, hledě na něj. »Švarného hocha máš, rybáři!« povídá, »je-li to tvůj syn?« — »Je a není,« odpověděl rybář; »právě tomu dvacet let, připlaval po řece v košíku co maličké děťátko a vychovali jsme si ho.« — Králi se udělaly mžičky před očima, zbledl jako stěna; viděl, že je to ten, co ho dal utopit. Ale hned se zpamatoval, skočil s koně a povídá: »Potřebuju posla do mého krá-

lovského zámku a nikoho s sebou nemám; může-li ten mládenec tam dojít?« — »Vaše královská milost poroučí a hoch půjde,« řekl rybář. Král si sedl a napsal své paní králové list: »Toho mladíka, kterého ti tuto posílám, dej bez meškání mečem probodnout: můj to zlý nepřítel. Až se vrátím, ať je vykonáno. Tak má vůle.« — Pak to psaní složil, zapečetil a přitlačil svůj prsten.

Plaváček vydal se hned se psáním na cestu. Musil velikým lesem, a než se nadál, minul se cesty a zabloudil. Chodil z houští do houští, až se už začalo stmívat. Tu potká starou babičku: »Kam pak, Plaváčku, kam pak?« — »Jdu se psáním do královského zámku a zabloudil jsem. Nemohla byste mi, matičko, povědít, kudy na cestu?« — »Dnes už bez toho nedojdeš, je tma,« řekla babička, »zůstaň u mne na noc: však nebudeš u cizí, jsem ti kmotrou.« — Mládenec si dal říci a sotva byli několik kroků, měli před sebou hezký domek, jako by byl najednou ze země vyrostl. V noci, když hoch usnul, vytáhla mu babička psaní z kapsy a dala mu tam jiné, ve kterém tak bylo napsáno: »Toho mladíka, kterého ti tuto posílám, dej bez meškání s naší

dcerou oddat: můj to souzený zef. Až se vrátím, ať je vykonáno. Tak má vůle.«

Když paní králová to psaní přečtla, dala hned vystrojit svatbu, a obě, paní králová i mladá královna, nemohly se na ženicha dost nahledět, jak se jim líbil, a Plaváček byl se svou královskou nevěstou taky spokojen. Po několika dnech přijel domů král, a když viděl, co se stalo, rozzlobil se náramně na svou paní, co to učinila. — »Vždyť pak jsi mi sám poručil, abych ho dala s naší dcerou oddat, dřív než se vrátíš!« odpověděla králová a podala mu psaní. Král psaní vzal, prohlíží písmo, pečeť, papír — všecko bylo jeho vlastní. I dal si zavolat zetě a vyptával se, co a jak? a kde chodil?

Plaváček vypravoval, kterak šel a v lese zabloudil a že zůstal na noc u své staré kmotry. — »A kterak vypadala?« — »Tak a tak.« — A král poznal z jeho řeči, že to byla táž osoba, která před dvaceti lety dceru jeho přisoudila synu uhlířovu. Myslil — myslil — a potom povídá: »Co se stalo, nedá se změnit; ale zdarma přece mým zetěm být nemůžeš; chceš-li mou dceru mít, musíš jí za věno přinést tři zlaté vlasy Děda-Vše-

věda.« Myslil si, že se takto svého nemilého zetě nejjistěji zprostí.

Plaváček rozloučil se se svou chotí a šel — kudy a kam? nevím; ale že mu Sudička byla kmotrou, bylo mu snadno pravou cestu najít. Šel dlouho a daleko, přes hory doly, přes vody brody, až přišel k černému moři. Tu vidí loď a na ní přívozníka. — »Pozdrav pán bůh, starý přívozníče!« — »Dejž to pán bůh, mladý poutníče! kam tudy cestou?« — »K Dědu-Vševědu pro tři zlaté vlasy.« — »Hoho! na takového posla dávno čekám. Dvacet let už tu převážím a nikdo mne nejde vysvobodit. Slíbíš-li mi, že se Děda-Vševěda zeptáš, kdy bude mé roboty konec, převezu tě.« Plaváček slíbil a přívozník ho převezl.

Potom přišel k nějakému velikému městu, ale bylo sešlé a smutné. Před městem potká stařečka, měl v ruce hůl a sotva lezl. — »Pozdrav pán bůh, šedivý dědečku!« — »Dejž to pán bůh, pěkný mládenečku, kam tudy cestou?« — »K Dědu-Vševědu pro tři zlaté vlasy.« — »Aj aj! na takového posla tu dávno čekáme; to tě hned musím k našemu panu králi dovest.« — Když tam přišli, řekl král: »Slyším, že jdeš poselstvím k Dědu-Vševědu? měli jsme tu jabloň, nesla mladící jab'ka;

když někdo jedno snědl, třeba byl už nad hrobem, omládl zas a byl jako jinoch. Ale od dvaceti let nenese jabloň už ovoce žádného. Slíbíš-li mi, že se Děda-Vševěda zeptáš, je-li nám jaká pomoc? odměním tě královsky.« — Plaváček slíbil a král ho milostivě propustil.

Potom přišel zase k jinému velikému městu, ale bylo z polovice pobořené. Nedaleko města zakopával syn otce svého zemřelého, a slzy mu jako hráchy padaly po tvářích. — »Pozdrav pán bůh, smutný hrobníče!« řekl Plaváček. — »Dejž to pán bůh, dobrý poutníče, kam tudy cestou?« — »Jdu k Dědu-Vševědu pro tři zlaté vlasy.« — »K Dědu-Vševědu? škoda, že's dříve nepřišel! Ale náš pan král na takového posla už dávno čeká; musím tě k němu dovest.« — Když tam přišli, řekl král: »Slyším, že jdeš poselstvím k Dědu-Vševědu? měli jsme tu studnici, prýštila se z ní živá voda: když se jí někdo napil, třeba už umíral, hned se zas uzdravil; a kdyby byl už mrtev a tou vodou ho pokropili, zase vstal a chodil. Ale teď už od dvaceti let voda přestala tect. Slíbíš-li mi, že se Děda-Vševěda zeptáš, je-li nám jaká pomoc? královskou odměnu ti dám.« — Plaváček slíbil a král ho milostivě propustil.

Potom šel dlouho a daleko černým lesem, a uprostřed toho lesa vidí velikou zelenou louku, plnou krásného kvítí, a na ní zlatý zámek; byl to zámek Děda-Vševěda, třpytil se jako žhavý. Plaváček vešel do zámku, ale nenašel tam nikoho, než v jednom koutě starou babičku, seděla a předla. »Vítám tě, Plaváčku!« povídá, »jsem ráda, že tě zas vidím.« Byla to jeho kmotra, co byl u ní v lese noclehem, když to psaní nesl. »Co pak tě sem přivedlo?« — »Král nechce, abych byl darmo jeho zetěm; i poslal mě pro tři zlaté vlasy Děda-Vševěda.« — Babička se usmála a povídá: »Děd-Vševěd je můj syn, jasné Slunce: ráno je pacholátkem, v poledne mužem a večer starým dědem. Já ti ty tři vlasy s jeho zlaté hlavy opatřím, abych ti taky darmo nebyla kmotrou. Ale tak, synáčku! jak tu jseš, zůstat nemůžeš! můj syn je sice dobrá duše; ale když přijde na večer hladový domů, mohlo by se lehko stát, že by tě upekl a snědl k večeři. Je tu prázdná kád', priklopím ji na tě.« — Plaváček prosil, aby se taky Děda-Vševěda zeptala na ty tři věci, co slíbil na cestě, že přinese odpověď. — »Zeptám,« řekla babička, »a dej pozor, co řekne.«

Najednou strhl se venku vítr a západním oknem do světnice přiletělo Slunce, starý dědeček se zlatou hlavou. »Čuchy, čuchy člověčinu!« povídá, »někoho tu, matko, máš?« — »Hvězdo denní! koho pak bych tu mohla mít, abys ty ho neviděl? ale tak je: celý den lítáš po tom božím světě a tam se té člověčiny načucháš; i není divu, když večer domů přijdeš, že ti ještě voní!« — Stařeček neřekl na to nic a sedl k večeři.

Po večeři položil svou zlatou hlavu babičce na klín a počal dřímat. Když babička viděla, že už usnul, vytrhla mu jeden zlatý vlas a hodila na zem — zazvonil jako struna. »Co mi chceš, matko?« řekl stařeček. — »Nic, synáčku, nic! dřímala jsem a měla jsem divný sen.« — »A co se ti zdálo?« — »Zdálo se mi o jednom městě, měli tam pramen živé vody: když někdo stonal a napil se jí, ozdravěl; a když umřel a tou vodou ho pokropili, zas ožil. Ale teď od dvaceti let voda přestala tect: je-li jaká pomoc, aby zas tekla?« — »Snadná pomoc: v té studnici na prameně žába sedí, nedá vodě tect; ať žabu zabijí a studnici vyčistí, poteče voda zas jako prvé.« — Když stařeček potom zas usnul, vytrhla mu babička druhý zlatý vlas a hodila na zem. »Což zase máš,

matko?« — »Nic, synáčku, nic! dřímala jsem a zdálo se mi zas něco divného. Zdálo se mi o jednom městě, měli tam jabloň, nesla mladící jab'ka: když někdo sestárnul a jedno snědl, omládl zas. Ale teď od dvaceti let nenese jabloň ovoce žádného: je-li jaká pomoc?« — »Snadná pomoc: pod jabloní leží had, užírání jí síly: ať hada zabijí a jabloň přesadí, ponese zas ovoce jako prvé.« — Potom stařeček brzy zas usnul, a babička mu vytrhla třetí zlatý vlas: »Což mne, matko, spát nenecháš?« řekl stařeček mrzutě a chtěl vstávat. — »Lež, synáčku, lež! nehněvej se, nerada jsem tě zbudila. Ale přišla na mě dřímota a měla jsem zas podivný sen. Zdálo se mi o přivozníkovi na černém moři: dvacet let už tam převáží a nikdo ho nejde vysvobodit. Kdy bude roboty jeho konec?« — »Hloupé matky to syn! ať dá jinému veslo do ruky a sám vyskočí na břeh, bude ten zas přivozníkem. Ale teď už mi dej pokoj: musím časně ráno vstát a jít slzy sušit, co králova dcera každou noc vypláče pro svého muže, syna uhliřova, kterého král poslal pro mé tři zlaté vlasy.«

K ránu strhl se zas venku vítr, a na klíně své staré matičky probudilo se, místo stařečka, krásné

zlatovlasé dítě, boží Slunéčko, dalo matce s bohem a východním oknem vyletělo ven. Babička zas odklopila káď a řekla Plaváčkovi: »Tu hle máš ty tři zlaté vlasy, a co Děd-Vševěd na ty tři věci odpověděl, už taky víš. Jdi s pánem bohem! už mne víc neuhlídáš, není toho třeba.« — Plaváček babičce pěkně poděkoval a šel.

Když přišel do toho prvního města, ptal se ho král, jakou jim nese novinu? — »Dobrou!« řekl Plaváček; »dejte studnici vyčistit a žábu, co na prameně sedí, zabíte, a poteče vám voda zas jako kdy prvé.« — Král to dal hned udělat, a když viděl, že se voda prýští plným pramenem, daroval Plaváčkovi dvanáct koní bílých jako labutě a na ně tolik zlata a stříbra a drahého kamení, co mohli unest.

Když přišel do toho druhého města, ptal se ho zase král, jakou jim nese novinu? — »Dobrou!« řekl Plaváček; »dejte jabloň vykopat, najdete pod kořeny hada, toho zabíte; potom jabloň zase vsaďte a ponese vám ovoce jako kdy prvé.« — Král to dal hned udělat a jabloň za noc oděla se květem, jako by ji růžemi osypal. Král měl velikou radost a daroval Plaváčkovi dvanáct koní

vraných jako havrani, a na ně taky tolik bohatství co mohli unest.

Plaváček jel potom dál, a když byl u černého moře, ptal se ho přívozník, zdali se dověděl, kdy bude vysvobozen? »Dověděl,« řekl Plaváček, »ale dříve mě převez, pak ti povím.« — Přívozník se sice zpouzel; ale když viděl, že není jiné pomoci, převezl ho přec i s jeho čtyrmi a dvaceti koňmi. »Až zas budeš někoho převážet,« řekl mu potom Plaváček, »dej mu veslo do ruky a vyskoč na břeh, a bude ten místo tebe přívozníkem.«

Král ani svým očím nevěřil, když mu Plaváček ty tři zlaté vlasy Děda-Vševěda přinesl, a dcera jeho plakala, ne žalostí, ale radostí, že se zas vrátil. »A kde's těch pěkných koní a toho velikého bohatství nabył?« ptal se král. — »Vysloužil jsem si to,« řekl Plaváček a vypravoval, kterak tomu králi dopomohl zase ke mladícím jab'kám, co ze starých lidí dělají mladé, a tomu králi k živé vodě, co z nemocných dělá zdravé a z mrtvých živé. — »Mladící jab'ka! živá voda!« opakoval si po tichu král; »kdybych jedno snědl, omladl bych; a kdybych i zemřel, tou vodou bych zas ožil!« Bez meškání vydal se na cestu pro mla-

dicí jab'ka a pro živou vodu — a potud se ještě
nevrátil.

A tak se stal uhlířův syn zetěm královým, jak
Sudička usoudila, a král — snad ještě pořád tam
převáží přes černé moře!

in duri

DLOUHÝ, ŠIROKÝ A BYSTROZRÁKÝ.

dané slovo je ráka

Byl jeden král, a byl už starý a neměl než jednoho syna. Jednou toho syna k sobě povolal a řekl mu: »Můj milý synu! víš dobře, že zralé ovoce opadává, aby udělalo místo jinému. Má hlava už taky dozrává a snad už brzy na ni slunce svítit nebude; ale prvé než mne pochováš, přece bych ještě rád viděl svou budoucí dceru, tvou manželku. Ožeň se, synu můj!« — A královic řekl: »Rád bych, otče, po vůli ti byl, ale nemám nevěsty, neznám žádné.« — I sáhl starý král do kapsy, vytáhl zlatý klíč a podal ho synovi: »Jdi nahoru na věž, na nejvyšší patro, podívej se tam kolem a pak mi pověz, kterou bys rád.« — Královic nemeškal a šel. Jak živ tam nahoře ještě nebyl a také nikdy neslyšel, co by tam bylo.

Když přišel nahoru k poslednímu patru, viděl ve stropě malé železné dvěře jako poklop, byly zamčeny; ty otevřel tím zlatým klíčem, zvedl je a vstoupil nad ně nahoru. Tu byla veliká okrouhlá síň, strop modrý jako nebe v jasné noci, stříbrné hvězdy třpytily se na něm; podlaha zelený hed-

vábný koberec, a kolem ve zdi dvanácte vysokých oken ve zlatých rámcích, a v každém okně na skle křišťálovém byla panna duhovými barvami vyobrazená, s královskou korunou na hlavě, v každém okně jiná a v jiném obleku, ale jedna krásnější než druhá, div že královič na nich oči nechal. A když tak na ně s podivením hleděl, nevěda kterou si vyvolit, počaly se ty panny pohybovat jako živé, ohlížely se po něm, usmívaly se, a jen promluvit. -

Tu zpozoroval královič, že jedno z těch dvanácti oken bylo zastřeno bílou oponou; i odhrnul tu oponu, aby viděl co pod ní. A tu byla panna v bílém oděvu, stříbrným pasem opásaná, s perlovou korunou na hlavě; byla ze všech nejkrásnější, ale smutná a bledá, jako by byla vstala z hrobu. Královič dlouho před tím obrazem stál jako u vyjevení; a co tak na něj hleděl, srdce ho rozbolelo, i řekl: »Tuto chci mít a žádnou jinou!« a jak to slovo pověděl, sklopila ta panna hlavu, začervenala se jako růže, a v tom okamžení všechny ty obrazy zmizely.

Když potom zase dolů přišel a pověděl otci, co viděl a kterou pannu si vyvolil, zasmušil se starý král, zamyslíl se a řekl: »Zle's učinil, synu

můj! žes odkryl, co bylo zastřeno, a v nebezpečnosti veliké pro to slovo jsi se vydal. Tato panna je v moci zlého černokněžníka, v železném zámku zajata; kdokoli se pokusil, aby ji odtud vysvobodil, nikdo se ještě nevrátil. Ale co se stalo, odestati se nemůže; dané slovo je zákon. Jdi, pokus se o štěstí své, a zdráv mi se domů zase vrať!«

Královic rozloučil se s otcem, vsedl na koně a jel si pro tu nevěstu. I přišlo mu jet velikým lesem, a tím lesem jel pořád, až se mu pak už cesta ztratila. A když tak v houští a mezi skalím a bažinami s koněm bloudil, nevěda kudy kam, slyšel za sebou někoho volat: »Hej, počkejte!« Královic ohlédl se a viděl vysokého člověka, an za ním pospíchá. »Počkejte a vemte mne s sebou, a vezmete-li mne do služby, nebudete toho litovat.« — »Kdo pak jsi?« řekl královic, »a co umíš dělat?« — »Jmenuju se Dlouhý a umím se natahovat. Vidíte-li támhle na té vysoké jedli ptačí hnízdo? já vám to hnízdo sundám a netřeba mi ani nahoru vylezt.«

I začal se Dlouhý natahovat, tělo jeho kvapem rostlo, až byl tak vysoký jako ta jedle; pak sáhl pro to hnízdo a v okamžení smrštil se zas a krá-

lovici ho podává. — »Dobře svůj kousek umíš; ale co mi jsou ptačí hnízda platna, jest-li že mne z toho lesa nemůžeš vyvest!« — »Hm, to je lehká věc!« řekl Dlouhý a začal se zas natahovat, až byl třikráte tak vysoký, jako nejvyšší borovice v tom lese; ohlédl se kolem a povídá: »Támhle tou stranou máme nejbliž z lesa ven.« Pak se smrští, vzal koně za uzdu a šel napřed, a prvé nežli se královic nadál, byli za lesem. Před nimi byla daleká široká rovina, a za tou rovinou vysoké šedivé skály, jako zdi velikého města, a hory porostlé lesem.

»Támhle, pane, jde můj kamarád,« řekl Dlouhý a ukázal stranou na rovinu, »toho byste taky měl do služby vzít, věru že by vám dobře posloužil.« — »Křikni na něj a zavolej ho, abych viděl, co je zač.« — »Je to, pane, trochu daleko,« řekl Dlouhý, »sotva by mne uslyšel, a dlouho by trvalo než by přišel, protože má mnoho co nosit. Radší pro něj doskočím.« Tu se zas Dlouhý natáhl tak vysoko, že se mu až hlava pohřížila v oblacích, udělal dva tři kroky, vzal kamaráda za ramena a postavil ho před královicem. Byl to chlapík zavalitý, měl břicho jako čtyrvěderní soudek. — »Kdo pak jsi ty?« zeptal se ho královic, »a co umíš

dělat?« — »Já, pane, jmenuju se Široký a umím se rozšiřovat.« — »Tehdy mi se ukaž.« — »Pane, ujíždějte honem — honem zpátky do lesa!« volal Široký a počal se nadýmat.

Královič nerozuměl proč ujíždět; ale vida, že Dlouhý kvapem uhání k lesu, pobodl koně a jel cvalem za ním. A měl svrchovaný čas ujíždět, sic by ho byl i s koněm Široký zamačkal, jak mu břicho kvapně na všechny strany rostlo; byloť ho najednou všude plno, jako by se byla hora přivalila. Tu potom Široký přestal se nadýmat, odfouknul si, až se lesy ohýbaly, a udělal se zas takovým, jako byl prvé. — »Ty's mne prohnal!« řekl mu královič, »ale takového chlapíka každý den nenajdu; pojď se mnou.«

A tak potom ubírali se dál. Když přišli blízko k těm skalám, potkali jednoho, a měl oči zavázané šátkem. — »Pane, to je náš třetí kamarád,« povídá Dlouhý, »toho byste měl taky do služby vzít; věru, že by vám darmo nejedl.« — »Kdo pak jsi?« zeptal se ho královič, »a proč máš oči zavázané, vždyť nevidíš cesty?« — »Hoj, pane! naopak; právě proto, že příliš vidím, musím si oči zavazovat; já zavázanýma očima vidím tak, jako jiný nezavázanýma; a když si je rozvážu,

skrz na skrz všechno prohlídnu; a když se bystře na něco podívám, chytne to plamenem, a co nemůže hořet, rozskočí se v kusy. Proto se jmenuju Bystrozraký.« Pak obrátil se ku protější skále, odvázal šátek a upřel na ni své žhavé oči; a skála začala praštět a kusy lítaly z ní na všechny strany, a za maličkou chvíli z ní nezůstalo nic než hromada písku. A v tom písku třpytilo se něco jako oheň. Bystrozraký pro to došel a královi to přinesl. Bylo to ryzé zlato.

»Hoho, ty's chlapík penězi nezaplacený!« řekl královi; »blázen, kdo by tvé služby nechtěl užít. Ale když máš tak dobrý zrak, podívej se přec a pověz mi, daleko-li mám ještě do železného zámku, a co se tam nyní děje?« — »Kdybyste jel, pane, sám,« odpověděl Bystrozraký, »snad byste ani za rok tam nedojel; ale s námi tam přijdete ještě dnes — právě nám tam nyní chystají večeři.« — »A co tam dělá moje nevěsta?«

„Za železnou mříží
na vysoké věži
černokněžník ji střeží.“

A královi řekl: »Kdo's dobrý, pomoz mi ji vysvobodit!«

A oni všickni mu slíbili, že mu budou pomáhat. A tak ho vedli mezi ty šedivé skály tím průlomem, co Bystrozraký očima v nich udělal, a těmi skalami, vysokými horami i hlubokými lesy dál a dál; a kde byla v cestě jaká překážka, tu hned ti tři tovaryši odklidili. A když se slunce schylovalo k západu, počaly se hory nížit, lesy řídnout a skály schovávaly se mezi vřes; a když už bylo nad západem, viděl královic nedaleko před sebou železný zámek; a když už zapadalo, jel po železném mostě do brány; a jak mile zapadlo, zdvihl se železný most od sebe sám, brány zavřely se jedním rázem a královic i tovaryši jeho byli v železném hradě zajati.

Když se tu v nádvoří ohlédli, dal královic koně svého do konírny — a bylo mu tu všechno už přichystáno — a potom šli do zámku. V nádvoří, v konírně, v zámecké síni i v pokojích viděli v soumraku mnoho lidí bohatě přistrojených, pánů i služebníků, ale nikdo z nich ani se nepohnul — byli všickni zkamenělí. Prošli několik pokojův a přišli do večeřadla. To bylo jasně osvětleno, v prostředku stůl, na něm dobrých jídel a nápojů dost, a prostřeno bylo čtyrem osobám. Čekali, čekali, mysleli, že někdo přijde; ale když

nikdo dlouho nepřicházel, sedli a jedli a pili, co hrdlo ráčilo.

Když se najedli, počali se ohlížet, kde budou spát. V tom nenadále rozlítly se dvěře rázem a do pokoje vstoupil černokněžník, shrbený stařec v dlouhém černém oděvu, hlavu holou, šedivé vousy po kolena a místo opasku tři železné obruče. Za ruku vedl krásnou, překrásnou pannu, bíle oblečenou; měla na těle stříbrný pás a perlovou korunu na hlavě, ale byla bledá a smutná, jako by byla vstala z hrobu. Královic hned ji poznal, skočil a šel jí naproti; ale prvé než mohl slovo promluvit, ozval se k němu černokněžník: »Vím, proč jsi přišel, tuto královnu chceš odtud odvest. Herež! budiž tak, vezmi si ji, jest-li že jí po tři noci dovedeš uhlídat, aby ti neušla. Ujde-li ti, zkameníš i se svými služebníky, jako všickni, co přišli prvé než ty.« Potom ukázal královně na sedadlo, aby si sedla, a odešel.

Královic nemohl s té panny ani očí spustit, jak byla krásná. I začal, k ní mluvit, ptal se jí všelicos; ale ona neodpovídala, neusmála se a na nikoho ani nepohlédla, jako by byla z mramoru. I sedl si podlé ní a umínil si celou noc nespát, aby mu neušla; a pro větší jistotu natáhl se

Dlouhý jako řemen a ovinul se kolem celého pokoje podlé stěn; Široký posadil se do dveří, nadmul se a zacpal je tak, že by ani myška nebyla proklouzla, a Bystrozraký postavil se k sloupu prostřed pokoje na hlídku. Ale za chvílku všickni začali dřímat, usnuli a spali celou noc, jako by je byl do vody vhodil.

Ráno když se počalo rozednívat, královi první se probudil, ale jako by mu byl někdo nůž do srdce vrazil — královna pryč. I hned zbudil služebníky a ptá se co dělat? — »Nestarejte se, pane, nic!« řekl Bystrozraký a bystře pohleděl oknem ven, »však už ji vidím! Sto mil odtud je les, u prostřed lesa starý dub, a na tom dubě na vršku žalud — a ten žalud je ona. Ať mne Dlouhý vezme na ramena a dostanem ji.« A Dlouhý si ho hned naložil, natáhl se a šel, co krok to deset mil, a Bystrozraký ukazoval cestu.

I neminulo ani co by jednou okolo chalupy oběhl, a byli už zase tu, a Dlouhý královi ten žalud podal: »Pane, pusťte jej na zem!« Královic jej pustil, a v tom okamžení stála královna vedlé něho. A když se slunce za horami začalo ukazovat, rozlítly se hřmotně dvěře a černo-kněžník vešel do pokoje i potutelně se usmíval;

ale když tu královnu spatřil, zamračil se, zabručel — a třesk! jedna železná obruč na něm praskla a odskočila. Pak vzal pannu za ruku a odvedl ji pryč.

Ten celý den potom neměl královic co dělat, než chodil po zámku i kolem zámku a díval se, co kde bylo divného. Všude jako by byl v jediném okamžení život vyhynul. V jedné síni viděl nějakého královice, an držel oběma rukama napřažený tesák, jako by chtěl někoho v půly přetít, ale rána nedopadla, zkameněl. V jednom pokoji byl zkamenělý rytíř, jako by ve strachu před někým utíkal, a brknuv o práh, vzal pochop, ale nedopadl. Pod komínem seděl nějaký sloužící, držel v jedné ruce kus pečeně od večeře a druhou nesl sousto do huby, ale nedonesl; když mu bylo před samou hubou, taky zkameněl. A mnoho jiných ještě tu viděl zkamenělých, každého tak a v tom postavení, co byl, když černokněžník řekl: »Zkameňte!« A taky mnoho krásných koní tu viděl zkamenělých, a v zámku i okolo zámku všecko pusto i mrtvo: stromy byly, ale bez listí; luka byly, ale bez trávy; řeka byla, ale netekla; nikdež ani ptáčka zpěváčka, ani kvítka země dítko, a ve vodě ani rybičky běličky.

Ráno, v poledne i večer našel královic se svými tovaryši dobrou a hojnou hostinu: jídla samy se nosily, víno samo se nalívalo. A když bylo po večeri, otevřely se zase dvěře a černokněžník přivedl královnu, aby ji královic hlídal. I ačkoli si všickni umínili, že všemožně se budou bránit, aby ne-usnuli: však neprospělo nic, usnuli zas. A když se ráno za svítání královic probudil a viděl, že královna zmizela, skočil a zatáhl Bystrozrakého za rameno: »Hej, vstávej, ty Bystrozraký! víš-li kde je královna?« — Ten protřel si oči, hledí a povídá: »Už ji vidím! dvě stě mil odtud je hora, a v té hoře skála, a v té skále drahý kámen, a ten kámen je ona. Když mne tam Dlouhý donese, dostaneme jí.«

Dlouhý hned ho vzal na ramena, natáhl se a šel — co krok, to dvacet mil. Bystrozraký pak upřel na horu své žhavé oči a hora se rozsypala, a skála v ní rozskočila se na tisíc kusů a mezi nimi třpytil se drahý kámen. Ten vzali a královici přinesli; a jak jej na zem pustil, stála tu královna zas. A když potom černokněžník přišel a ji tu viděl, zlostí zajiskřily se mu oči — a třesk! zas jedna železná obruč praskla na něm a odletěla. Zabručel a královnu z pokoje odvedl.

Ten den zas bylo všecko tak jako včera. Po večeri černokněžník zase královnu přivedl, podíval se ostře královi v oči a posměšně prohodil: »Uvidí se, kdo s koho: zdali ty zvítězíš anebo já!« a s tím odešel. I dali si dnes všickni tím pilnější práci, aby se ubránili před usnutím; nechtěli si ani sednout, chtěli tu celou noc prochodit, ale všecko nadarmo, byloť jim uděláno: jeden po druhém usnul chodě, a královna jim ušla přec.

Ráno probudil se zase královic nejdřív, a když tu královny neviděl, vzbudil Bystrozrakého: »Hej, vstávej, Bystrozraký! podívej se, kde je královna!« — Bystrozraký dlouho hleděl ven: »Hó, pane!« povídá, »daleko je, daleko! tři sta mil odtud je černé moře, a uprostřed toho moře na dně leží skořepina, a v té skořepině zlatý prsten — a ten prsten je ona. Však nestarejte se, přece jí dostanem! ale dnes musí Dlouhý také Širokého s sebou vzít, budem ho potřebovat!« Dlouhý vzal na jedno rameno Bystrozrakého, na druhé Širokého, natáhl se a šel — co krok, to třicet mil. A když přišli k černému moři, ukazoval mu Bystrozraký, kam má pro tu skořepinu do vody sáhnout. Dlouhý natahoval ruku co mohl nejvíc, ale ke dnu přece nemohl dostačit.

»Počkejte, kamarádi! jen maličko počkejte, však já vám pomohu,« řekl Široký a nadmul se co mu břicho stačilo; pak se položil na břeh a pil. Za maličkou chvíli opadla voda tak, že Dlouhý lehoučko dna dosáhl a skořepinu ven z moře vynesl. I vyndal z ní prsten, vzal kamarády na ramena a pospíchal zpátky. Ale na cestě bylo mu přece trochu těžko se Širokým běžet, proto že měl půl moře vody v sobě; i setřásl ho v jednom širokém údolí s ramena na zem. Bouchlo to jako když měch s věže pustí, a v okamžení bylo celé údolí pod vodou jako veliké jezero; Široký sám ledva z něho vylezl.

Zatím bylo v zámku královi už velice těžko, slunečná záře začala se za horama ukazovat a služebníci ještě se nevraceli; a čím plamenitější paprsky vzhůru vystupovaly, tím větší byla jeho úzkost; smrtelný pot se mu vyrážel na čele. Brzy pak ukázalo se slunce na východě jako tenký žhavý proužek — a v tom rozevřely se dvěře silnou ranou, a na prahu stál černokněžník i ohlížel se kolem po pokoji, a vida že královny tu není, šeredně se zachechtal a vkročil do pokoje. Ale v tom crňk! rozskočilo se okno v kusy a zlatý prsten padl na zem, a v okamžení tu stála královna

zas. Bystrozraký vida co se v zámku děje, a v jakém nebezpečení pán jeho jest, pověděl Dlouhému; Dlouhý udělal krok a hodil prsten oknem do pokoje. Černokněžník zlostí zařval, až se zámek otřásl, a tu prask! ta třetí železná obruč pukla na něm a odskočila, z černokněžníka udělal se havran a vyletěl tím roztlučeným oknem ven.

A tu hned ta krásná panna promluvila i děkovala královi, že ji vysvobodil, a zčervenala jako růže. A v zámku i okolo zámku najednou všecko oživilo: ten co držel v síni napřažený tesák, švihl jím do povětří, jen zafičelo, a pak jej zastrčil do pošvy; ten co brknul o práh, dopadl na zem, ale hned zase vstal a popadl se za nos, má-li ještě celý; ten co seděl pod komínem, vstrčil to sousto pečeně do huby a jedl dál; a tak každý dodělal co počal a kde přestal. V konírnách vesele dupaly a řehtaly koně; stromy okolo zámku zelenaly se jako brčál, na lukách bylo plno strakatého kvítí, vysoko v povětří švitořil skřivánek a v bystré řece projížděly se hejna drobných rybiček. Všude živo, všude veselo!

Zatím sešlo se mnoho pánů do pokoje, kde byl královi, a všickni mu z vysvobození svého děkovali. Ale on řekl: »Mně nemáte co děkovat;

kdyby nebylo mých věrných služebníků Dlouhého, Širokého a Bystrozrakého, byl bych také tím, čím jste byli vy.« A hned potom vydal se na cestu domů k otci, starému králi, se svou nevěstou a se svými služebníky, Dlouhým a Bystrozrakým, a ti všickni páni ho doprovázeli. Na cestě potkali Širokého a vzali ho taky s sebou.

Starý král plakal radostí, že se synovi jeho tak poštěstilo; myslil, že už se nevrátí. Brzy potom byla hlučná svatba, trvala tři neděle, všickni páni, co je královic vysvobodil, byli pozváni. Když bylo po svatbě, ohlásili se Dlouhý, Široký a Bystrozraký mladému králi, že půjdou zas do světa hledat práce. Mladý král jim domlouval, jen aby u něho zůstali: »Všecko vám dám, co budete do smrti potřebovat, nic nemusíte dělat!« Ale jim se takové líné živobytí nelíbilo, vzali od něho odpuštění a šli přec, a po tu dobu se někde ve světě potloukají.

ZLATOVLÁSKA.

Byl jeden král, a byl tak rozumný, že i všem živočichům rozuměl, co si povídali. A poslouchejte, jak se tomu naučil. Přišla k němu jednou nějaká stará babička, přinesla mu v košíku hada a povídá, aby si ho dal ustrojít: když ho sní, že bude všemu rozumět, co které zvíře v povětrí, na zemi i ve vodě mluví. Tomu králi se to líbilo, že bude umět, co nikdo neumí, dobře babičce zaplatil a hned poručil sloužícímu, aby mu tu rybu k obědu připravil: »Ale,« prý, »ať jí ani na jazyk nevezmeš, sic mi to svou hlavou zaplatíš!«

Jiříkovi, tomu sloužícímu, bylo divné, proč mu to král tak tuze zapověděl. »Jak živ jsem takové ryby neviděl,« povídá sobě sám, »vypadá zrovna tak jako had! a jaký by to byl kuchař, aby ani neokusil, co strojí?« Když to bylo upečeno, vzal koustíček na jazyk a pochutnával. V tom slyší kolem uší něco bzučet: »Nám taky něco! nám taky něco!« Jiřík se ohlíží, co to, a nevidí než několik much, co v kuchyni lítaly. Tu zas venku na ulici někdo siplavě volá: »Kam pák? kam pák?« A tenčí hlasy odpovídají: »Do mly-

nářova ječmene, do mlynářova ječmene.« Jiřík koukne oknem a vidí housera s hejnem hus. »Aha!« povídá, »taková je ta ryba?« Už věděl, co je. Čerstvě vstrčil ještě jeden drobet do úst, a pak hada donesl králi, jako by nic nebylo.

Po obědě poručil král Jiříkovi, aby mu osedlal koně, že se chce projet, a on aby ho doprovázel. Král jel napřed a Jiřík za ním. Když jeli po zelené louce, poskočil Jiříkův kůň a zařehotal: »Hohoho, bratře! mně je tak lehký, že bych chtěl přes hory skákat!« — »Což je o to,« povídá druhý, »já bych taky rád skákal; ale na mně sedí starý: skočím-li, svalí se na zem jako měch a srazí vaz.« — »Ať si srazí, co z toho?« řekl Jiříkův kůň, »místo starého budeš nosit mladého.« — Jiřík srdečně se té rozmluvě zasmál, ale jen tak potichu, aby král nevěděl. Ale král taky dobře rozuměl, co si koníci povídali, ohlídl se, a vida že se Jiřík směje, ptá se: »Čemu se směješ?« — »Ničemu, královská Jasnosti: jen mi tak něco připadlo,« vymlouval se Jiřík. Starý král však už ho měl v podezření, a koňům už taky nedověřoval; obrátil a zas domů.

Když přijeli do zámku, poručil král Jiříkovi, aby mu nalil do sklenice vína: »Ale tvá hlava za

to,« povídá, »jest-li že nedoleješ anebo přeleješ!« — Jiřík vzal konvici s vínem a leje. V tom přiletěli oknem dva ptáčkové; jeden druhého honil, a ten co utíkal, měl tři zlaté vlasy v zobáčku. »Dej mi je,« povídá ten jeden, »však jsou moje!« — »Nedám, moje jsou! já si je zdvihl.« — »Ale já je viděl, jak upadly, když se zlatovlasá panna česala. Dej mi aspoň dva.« — »Ani jednoho!« — Tu ten druhý ptáček za ním, a ty zlaté vlasy pochytil. Když se tak o ně letmo tahali, zůstal každému v zobáčku jeden, a třetí zlatý vlas upadl na zem, jen to zazvonilo. V tom se Jiřík po něm ohlídl a přelil. — »Propadl's mi život!« vykřikl král; »ale chci s tebou milostivě naložit, když té zlatovlasé panny dobudeš a přivedeš mi ji za manželku.«

Co měl Jiřík dělat? chtěl-li svůj život zachovat, musil pro pannu, ačkoli ani nevěděl, kde jí hledat. Osedlal si koně a jel kudy tudy. Přijel k černému lesu, a tu pod lesem u cesty hořel keř; zapálili jej pasáci. Pod keřem byl mravenčí kopec, jiskry na něj padaly, a mravenci se svými bílými vajíčky sem tam utíkali. »Och pomoz, Jiříku, pomoz!« volali žalostně, »uhoříme, i naši mladí ve vajíčkách.« — On tu hned s koně dolů, keř ufal a oheň

moton a nra nla
uhasil. »Až budeš toho potřebovat, zpomeň si na nás, a taky pomůžem.«

Potom jel tím lesem a přijel k vysoké jedli. Na vrchu na jedli bylo krkavčí hnízdo, a dole na zemi dvě krkavčata pištěly a naříkaly: »Otec i matka nám uletěli; máme si sami potravu hledat, a my ubohá pisklata ještě lítat neumíme! Och pomoz, Jiříku, pomoz! nasyť nás, sic umřeme hladem.« — Jiřík se dlouho nerozmýšlel, skočil s koně a vrazil mu do boku meč, aby krkavčata měly co žrát. »Až budeš toho potřebovat,« krákoraly vesele, »vzpomeň si na nás, a taky ti pomůžem.«

Potom dál už musil Jiřík pěšky. Šel dlouho, dlouho lesem a když konečně z lesa vycházel, viděl před sebou daleké široké moře. Na břehu moře dva rybáři spolu se hádali. Chytili velikou zlatou rybu do sítě, a každý chtěl ji mít sobě sám. »Má je síť, má je ryba!« — A druhý na to: »Málo by ti tvoje síť byla platna, kdyby mé lodi a mé pomoci nebylo.« — »Až podruhé zas takovou chytíme, bude tvá.« — »Ne tak! ty na druhou počkej a tuhle mi dej.« — »Já vás porovnáám,« povídá Jiřík; »prodejte mi tu rybu,

dobře vám ji zaplatím, a peníze rozdělte mezi sebe na polovic.« I dal jim za ni všechny peníze, co měl od krále na cestu, nic si nenechal. Rybáři byli rádi, že tak dobře prodali, a Jiřík pustil rybu zas do moře. Vesele zašpláchala vodou, pohroužila se a pak nedaleko břehu ještě jednou vystrčila hlavu: »Až mne, Jiříku, budeš potřebovat, zpomeň si na mne, odsloužím se ti.« A po té se ztratila. — »Kam jdeš?« ptali se rybáři Jiříka. — »Jdu svému pánu, starému králi pro nevěstu, pro zlatovlasou pannu, a nevím ani, kde jí hledat.« — »Och o té ti dobře můžem povědít,« řekli rybáři, »je to Zlatovláska, dcera králova z křišťalového zámku tamhle na tom ostrově. Každý den ráno, když se rozednívá, rozčesává své zlaté vlasy; jde záře od nich po nebi i po moři. Chceš-li, sami tě tam na ten ostrov dovezem, proto že's nás tak dobře porovnal. Měj se však na pozor, abys pravou pannu vybral: dvanáct je panen, dcer královských, ale jen jedna má zlaté vlasy.«

Když byl Jiřík na ostrově, šel do křišťalového zámku prosit krále, aby svou zlatovlasou dceru dal jeho pánu králi za manželku. »Dám,« řekl král, »ale musíš ji vysloužit: musíš za tři dni tři

práce udělat, co ti uložím, každý den jednu. Zatím si do zejtrka můžeš odpočinout.« Druhý den ráno povídá mu král: »Má Zlatovláska měla tkanici drahých perel; tkanice se přetrhla, a perly vysypaly se do vysoké trávy na zelené louce. Ty perly všechny musíš sebrat, aby ani jedna nechybovala.« — Jiřík šel na tu louku, byla daleká široká, klekl do trávy a začal hledat. Hledal, hledal od rána do poledne, ale ani perličky neviděl. »Och, kdyby tu byli moji mravenci, ti by mi mohli pomoci!« — »Však tu jsme, abychom ti pomohli,« řekli mravenci, kde se vzali, tu se vzali, ale kolem něho se jen hemžili. »Co potřebuješ?« — »Mám perly sebrat na té louce, a nevidím ani jedné.« — »Malíčko jen počkej, my je za tebe seberem.« A netrvalo dlouho, snesli mu z trávy hromádku perel, nepotřeboval než na tkanici navlíkat. A potom, když už chtěl tkanici zavázat, příkulhal ještě jeden mraveneček, byl chromý, noha mu tehdáž uhořela, když u nich hořelo, a křičel: »Počkej, Jiříku! nezavazuj, nesu ještě jednu perličku!«

Když Jiřík ty perly králi přinesl a král je přepočítal, ani jedna nechybovala. »Dobře's udělal svou

věc,« povídá, »zejtra ti dám jinou práci.« — Ráno Jiřík přišel, a král jemu řekl: »Má Zlatovláška koupala se v moři a ztratila tam zlatý prsten, ten musíš najít a přinést.« — Jiřík šel k moři a chodil smutně po břehu; moře bylo čisté, ale tak hluboké, že nemohl ani dna dohlednout, a což teprva na dně vyhledat prsten? »Och, kdyby tu byla má zlatá ryba, ta by mi mohla pomoci!« — V tom se něco v moři zablesklo, a z hlubiny na vrch vody vyplynula zlatá ryba: »Však tu jsem, abych ti pomohla; co potřebuješ?« — »Mám v moři najít zlatý prsten, a nevidím ani dna.« — »Teď právě jsem potkala štiky rybu, nesla zlatý prsten na ploutvi. Malíčko jen počkej, já ti jej přinesu.« A netrvalo dlouho, vrátila se z hlubiny a přinesla mu štiky i s prstenem.

Král Jiříka zase pochválil, že dobře svou věc udělal; a potom ráno mu třetí práci uložil: »Chceš-li, abych svou Zlatovlášku tvému králi dal za manželku, musíš jí přinést mrtvé a živé vody; budeť jí potřeba.« — Jiřík nevěda kam se pro tu vodu obrátit, šel na zdařbůh kudy tudy, kam ho nohy nesly, až přišel do černého lesa: »Och kdyby tu byli moji krkavci, snad by mi po-

mohli!« — Tu se mu nad hlavou cosi šustlo, a kde se vzali, tu se vzali dva krkavci: »Však tu jsme, abychom ti pomohli. Co chceš?« — »Mám přinést mrtvé a živé vody, a nevím, kde ji hledat.« — »O té my dobře víme. Malíčko jen počkej, my ti ji přinesem.« A za malou chvíli přinesli Jiříkovi každý jednu tykvici plnou vody: v jedné tykvici byla živá voda, v druhé mrtvá. Jiřík byl rád, že se mu tak dobře poštěstilo, a pospíchal k zámku. Kraj lesa viděl od jedle k jedli rozpatou pavučinu, prostřed pavučiny seděl veliký pavouk, cucal mouchu. Jiřík vzal tykvici s mrtvou vodou, postříkl pavouka, a pavouk svalil se na zem jako zralá višně, byl mrtev. — Potom postříkl mouchu z druhé tykvice živou vodou, a moucha začala sebou házet, vyškrábala se z pavučiny ven a fuk do povětří. »Tvé štěstí, Jiříku! že's mě vzkřísil,« bzučela mu kolem uší, »však beze mne sotva bys uhodl, která z dvanácti je Zlatovláška.«

Když král viděl, že Jiřík tu třetí věc taky dokázal, řekl, že mu svou zlatovlasou dceru dá. »Ale,« prý, »musíš si ji sám vybrat.« — Potom ho vedl do jedné veliké síně, tam uprostřed byl

kulatý stůl a kolem stolu sedělo dvanácte krásných panen, jedna jako druhá; ale každá měla na hlavě loktušku dlouhou až na zem, bílou jako sníh, tak že nic nebylo vidět, jaké má která vlasy. — »Tuhle jsou mé dcery,« povídá král; »uhodneš-li, která z nich je Zlatovláska, získal jsi ji a můžeš ji hned s sebou odvest; pakli neuhodneš, není ti souzena, musíš odejít bez ní.« — Jiřík byl v největší ouzlosti, nevěděl, co si počít. V tom zašeptalo mu cosi do ucha: »Bz — bz! jdi okolo stolu, já ti povím, která to je.« Byla to moucha, co ji vzkřísil Jiřík živou vodou. »Tahle panna to není — ta taky ne — ta taky ne — — tahle je Zlatovláska!« — »Tuto dceru mi dej!« vykřikl Jiřík, »tu jsem vysloužil svému pánu.« — »Uhodls,« řekl král a panna hned taky vstala od stolu, odhrnula loktušku, a zlaté vlasy plynuly jí hustými prameny s hlavy až na zem, a bylo od nich tak jasno, jako když ráno slunéčko vyjde, až Jiříkovi oči zacházely.

Potom dal král na cestu své dceři, jak sluší a patří, výpravu, a Jiřík odvezl ji svému pánu za nevěstu. Starému králi se oči jiskřily a poskakoval radostí, když Zlatovlásku viděl, a hned po-

ručil, aby se přípravy dělaly k svatbě. »Chtěl jsem tě sice dát oběsit pro tvou neposlušnost, aby tě krkavci snědli,« povídá Jiříkovi; »ale že's mi tak dobře posloužil, dám ti jen sekyrou hlavu srazit, a pak tě dám počestně pochovat.« — Když Jiříka odpravili, prosila Zlatovláska starého krále, aby jí toho mrtvého služebníka daroval, a král nemohl toho své zlatovlasé nevěstě nijak odepřít. Potom ona srovnala hlavu Jiříkovi k tělu, pokropila ho mrtvou vodou, a tělo srostlo s hlavou, tak že po ráně ani památky nezůstalo; pak ho pokropila živou vodou, a Jiřík zase vstal, jako by se byl znovu narodil, čerstvý jako jelen a mladost jen mu z tváří svítila. »Oh, jak jsem to tvrdě spal!« povídá Jiřík a mnul si oči. — »Ba věru, tvrdě jsi spal,« řekla Zlatovláska, »a kdyby mne nebývalo, na věky věků bys byl se neprobudil!« — Když starý král viděl, že Jiřík zas ožil, a že je mladší a krásnější než prve byl, rád by byl taky tak ještě zas omladl. Hned poručil, aby ho taky sfali a pak tou vodou pokropili. Sfali ho a kropili živou vodou pořád, pořád, až ji všecku vykropili; ale hlava nijak mu nechtěla k tělu přirůst; potom teprv začali mrtvou vodou kropit, a v okamžení přirostla: ale král byl zase mrtev, proto že

Smrt ze rakoviny 73

už neměli živé vody, aby ho vzkřísili. A poněvadž království bez krále nemohlo být, a nikoho tak rozumného neměli, aby všem živočichům rozuměl jako Jiřík, udělali Jiříka králem a Zlatovlásku královnou.

ROZUM A ŠTĚSTÍ.

Jednou potkalo se Štěstí s Rozumem na nějaké lávce. »Vyhni mi se!« řeklo Štěstí. Rozum byl tehdáž ještě nezkušený, nevěděl, kdo komu se má vyhýbat; i řekl: »Proč bych já se ti vyhýbal? Nejsi ty lepší mne.«

»Lepší je ten,« odpovědělo Štěstí, »kdo více dokáže. Vidiš-li tam toho selského synka, co v poli oře? Vejdi do něho; a pochodí-li tebou lépe nežli mnou, budu se ti pokaždé slušně s cesty vyhýbat, kdy a kde se koli potkáme.« Rozum k tomu svolil a vešel hned oráčovi do hlavy. Jak mile oráč ucítil, že má v hlavě rozum, začal rozumovat: »Což musím já do smrti za pluhem chodit? Vždyť mohu taky jinde a snáze štěstí svého dojít!« Nechal orání, složil pluh a jel domů. »Tatíku!« povídá, »nelíbí se mi to sedlačení; budu se raděj učit zahradníkem.« Tatík řekl: »Což jsi se Vaňku, pomínul s rozumem?« ale pak se roz-

myslíl a povídá: »Nu když chceš, uč se s pánem Bohem! dostane tu chalupu po mně tvůj bratr.« — Vaněk přišel o chalupu; ale nedbal na to nic, šel a dal se královskému zahradníkovi do učení. Nemnoho mu zahradník ukazoval, za to tím více chápal Vaněk. Brzy potom ani zahradníka neposlouchal, jak má co dělat, a dělal všechno po svém. Nejprve zahradník se mrzel; ale pak vida, že se tak všechno lépe daří, byl spokojen. »Vidím, že máš více rozumu nežli já,« řekl, a nechal pak už Vaňka zahradničit, jak sám chtěl. V nedlouhém čase zvelebil Vaněk zahradu tak, že král veliké z ní měl potěšení a často se v ní s paní královou a se svou jedinou dcerou procházel. Ta královská dcera byla panna velmi krásná, ale od dvanáctého svého roku přestala mluvit, nikdo ani slova od ní neslyšel. Král velice se proto rmoutil a dal rozhlásit: kdo způsobí, aby zas mluvila, že bude jejím manželem. I hlásilo se mnoho mladých králů, knížat a jiných velkých pánů, jeden po druhém; ale jak přišli, tak zas odešli: žádnému se nepodařilo způsobit, aby promluvila. »A proč bych já taky svého štěstí nezkusil?« pomyslíl si Vaněk; »kdo ví, nepodaří-li mi se ji k tomu přivést, aby odpověděla, když

se budu ptát?« I dal se hned u krále opovědít, a král se svými radami dovedl ho do pokoje, kde dcera jeho zůstávala. Ta dcera měla pěkného psíčka, a měla jej velmi ráda, proto že byl velmi čiperný: všemu porozuměl, co chtěla mít. Když Vaněk s králem a s těmi radami do jejího pokoje vstoupil, dělal, jako by té panny královské ani neviděl; než obrátil se k tomu psíčku a povídá: »Slyšel jsem, psíčku, že jsi velmi čiperný, a jdu k tobě o radu. Byli jsme tři tovaryši: jeden řezbář, druhý krejčí, a já. Jednou jsme šli lesem a musili jsme v něm zůstat přes noc. Abychom před vlky byli bezpeční, udělali jsme si oheň a umluvili jsme se, aby jeden po druhém hlídal. Nejdříve hlídal řezbář, a pro ukrácení chvíle vzal špalík i vyřezal z něho pěknou pannu. Když byla hotova, probudil krejčího, aby ten zase hlídal. Krejčí vida dřevěnou pannu, ptal se co to? — »Jak vidíš,« řekl řezbář: »byla mi dlouhá chvíle a vyřezal jsem ze špalíka pannu: bude-li tobě taky dlouhá chvíle, můžeš ji ošatit.« Krejčí hned vyndal nůžky, jehlu a nit, stříhl na šaty a dal se do šití; a když byly šaty hotovy, pannu přistrojil. Potom zavolal na mě, abych já šel hlídat. I ptám se ho taky, co to má? — »Jak vidíš«, řekl krejčí:

»řezbáři byla dlouhá chvíle a vyřezal ze špalíka pannu, a já z dlouhé chvíle jsem ji ošatil: a bude-li tobě taky dlouhá chvíle, můžeš ji naučit mluvit.« I naučil jsem ji skutečně do rána mluvit. Ale ráno, když se moji tovaryši probudili, chtěl každý tu pannu mít. Řezbář povídá: »Já ji udělal.« Krejčí: »Já ji ošatil.« A já jsem si taky svého práva hájil. Pověz mi tedy, psíčku! komu z nás ta panna náleží?« — Psíček mlčel; ale místo psíčka odpověděla dcera královská: »Komu by jinému náležela než tobě? co do řezbářovy panny bez života? co do krejčova ošacení bez řeči? tys jí dal nejlepší dar: život a řeč; a proto právem tobě náleží.« — »Sama's o sebe rozhodla,« řekl Vaněk: »i tobě dal já zase řeč a nový život, a proto mi taky právem náležíš.« — Tehdy řekl ten jeden královský rada: »Jeho Milost královská dá tobě hojnou odměnu, že se ti podařilo dceři jeho rozvázat jazyk: ale jí sobě vzítí nemůžeš, jsi sprostého rodu.« A král řekl: »Jsi sprostého rodu, dám tobě místo mé dcery hojnou odměnu.« Ale Vaněk nechtěl o žádné jiné odměně slyšet a řekl: »Král bez vymínky slíbil: kdo způsobí, aby dcera jeho zas mluvila, že bude jejím manželem. Královské slovo zákon; a chce-li král, aby jiní

zákonů jeho šetřili, musí je sám napřed zachovávat. A proto mi král musí svou dceru dát.« — »Pochopové, svažte ho!« volal ten rada; »kdo praví, že něco král musí, uráží Milost Královskou a je hoden smrti. Vaše Královská Milost rač poručit, ať je ten zločinec mečem odpraven.« A král řekl: »Ať je mečem odpraven!« I hned Vaňka svázali a vedli na popravu. Když přišli na místo popravní, už tam na ně Štěstí čekalo, i řeklo tajně k Rozumu: »Hle jak ten člověk tebou pochodil: až má přijít o hlavu! ustup, ať já vejdu na tvé místo!« Jak mile Štěstí do Vaňka vstoupilo, přelomil se katovi meč u samého jilce, jako by jej byl někdo přestříhl; a prve nežli mu zase přinesli jiný, přijel z města na koni trubač, jak by letěl, troubil vesele a točil bílou korouhvičkou, a za ním přijel pro Vaňka královský kočár. A to bylo tak: ta královská dcera řekla potom doma otci, že Vaněk přece jen pravdu mluvil, a že královské slovo nemá se rušit, a jest-li Vaněk ze sprostého rodu, že ho král snadno může knížetem udělat. A král řekl: »Máš pravdu, ať je knížetem!« I hned pro Vaňka poslali královský kočár a místo něho byl odpraven ten rada, který krále na Vaňka popudil. A když potom

Vaněk a ta královská dcera spolu jeli od oddavek, nahodil se nějak tou cestou Rozum; a vida, žeby se musil potkat se Štěstím, sklopil hlavu a utíkal stranou, jak by ho polil. A od té doby prý Rozum, kdy koli se má potkat se Štěstím, zdaleka se mu vyhýbá.

OTESÁNEK.

Byl jeden muž a jedna žena; zůstávali na konci vesnice pod lesem v jedné chalupě. Byli chudí: muž nádeničil a žena předla na prodej; a přece pořád říkali: »Jen kdybychom měli nějaké děfátko!« — »Buďte rádi, že vám ho pán Bůh nedal,« mluvili jiní lidé, »však sami nemáte co jíst!« — A oni zas říkali: »Když my se najíme, najedlo by se ještě taky naše děfátko — jen kdybychom nějaké měli!« — Jednou z rána kopal ten muž v lese pařezy a vykopal pařízek, vyhlížel zrovna jako malé děfátko: hlavička, tílko, ručičky, nožičky — potřeboval jen temínko trochu sekyrou otesat, aby bylo kulaté a hladké, a kořínky na ručičkách a na nožičkách přisekat, aby vyhlížely jako prstíčky, a bylo děfátko, jen zaplakat! Muž přinesl ten pařízek domů a povídá ženě: »Tu hle, máš, co's chtěla mít — dítě Otesánka! chceš-li, můžeš je chovat.« Žena zavinula to děfátko do peřinky, hejčkala je na rukou a zpívala mu:

»Hajej, dadej, hajej,
Otesánku malej!

až se zbudíš, hošíčku,
uvařím ti kašičku:
hajej, dadej, hajej!«

Najednou začalo se dítě v peřince hýbat, vrtilo hlavou a dalo se do křiku: »Mámo, já bych jed!« Žena nevěděla radostí, kam dříve skočit. Položila dítě do postele a běžela vařit kaši. Když uvařila, Otesánek ji všecku snědl a potom zase křičel: »Mámo, já bych jed!« — »Počkej, děťátko, počkej hned ti přinesu!« Po té běžela k sousedce a přinesla plný ucháč mléka. Otesánek pil, jen hltal, a když vypil, křičel zas, žeby jed. Žena se tomu divila: »Což, dítě, ještě dost nemáš?« Šla a vydlužila si ve vsi pecen chleba, položila jej doma na stůl a vyšla pak zase ven, postavit k ohni vody na polívku. Sotva že vykročila ze světnice, Otesánek vida na stole chléb, vymotal se z peřiny, skočil na lavici a v okamžení ten bochník pohltit, a zase křičel: »Mámo, já bych jed!« Máma přišla, chtěla nadrobit pod polívku; ohlíží se po chlebě — ten tam! V koutě stál Otesánek jako kadečka a vyvaloval na ni oči. — »Pán Bůh s námi, Otesánku! snad jsi toho bochníku nesněd?« — »Sněd, mámo — a tebe taky sním!« Otevřel hubu, a než se máma nadála, byla v něm. Za chvíli přišel táta domů;

a jak mile do dveří vkročil, volal Otesánek: »Táto, já bych jed!« — Táta se ulekl, vida před sebou tělo jako kamna, otvíralo hubu a koulelo očima. A poznav Otesánka, řekl: »Bodejž tě běs! kde je máma?« — »Sněd jsem ji — a tebe taky sním.« V tom otevřel hubu a v okamžení měl tátu v sobě. Ale čím Otesánek více snědl, tím více mu se chtělo jíst. V chalupě nic už nebylo, co by za to stálo; i šel do vsi po něčem se podívat. Potkal děvečku, vezla s pole plný trakař jetele. »Ty's musel asi toho sníst, že máš tak veliký břich!« řekla děvečka s podivením. Otesánek odpověděl:

»Jed jsem, sněd jsem:
kaši z rendlíka,
ucháč mlíka,
pecen chleba,
mámu — tátu
a tebe taky ještě sním!«

Přiskočil, a děvečka i s trakařem zmizela v jeho břiše. Potom potkal sedláka, vezl s louky seno. Otesánek postavil se mu v cestu a koně zůstali stát. »Což se nemůžeš vyhnout, netvoro? půjdu-li na tě — —!« křičel sedlák a napřahoval bič. Ale Otesánek si toho ani nevšimnul a začal povídat:

»Jed sem, sněd sem:
kaši z rendlíka,
ucháč mlíka,
pecen chleba,
mámu — tátu,
děvečku s jetelem —
a tebe taky ještě sním!«

A než se sedlák nadál, ocítil se i s koňmi a s vozem v jeho břicho. Potom šel Otesánek dál. Na poli tam pasák pásł svině. Otesánek dostal na ně chuť a spolykal je všechny i s pasákem; ani památky po nich nezůstalo. Potom na úhoře tam viděl ovčáka se stádem ovec.

»Když jsem toho tolik sněd,« povídá sobě sám, »taky ty ještě sním!« Šel a všecko to do sebe vházel: ovce, ovčáka i se psem Voříškem. Pak se zas kolíbal dál, až přišel k jednomu poli; nějaká babička tam okopávala zelí. Otesánek se dlouho nerozmýšlel: šel a začal zelené hlávky vytrhovat a polykat.

»Což mi tu, Otesánku, škodu děláš?« řekla babička; »však jsi dost toho snědl, mohl's se už najíst!« — Otesánek se na ni zaškaredil a povídá:

»Jed sem, sněd jsem:
kaši z rendlíka,

ucháč mlíka,
pecen chleba,
mámu — tátu,
děvečku s jetelem,
sedláka se senem,
pasáka s prasaty,
ovčáka s jehňaty —
a tebe taky ještě sním!«

I chtěl ji spolknout. Ale babička byla čiperná, uhodila Otesánka motyčkou do břicha a rozpárala mu břich. Otesánek se svalil na zem — byl mrtev. A teď jste měli vidět! Z břicha mu napřed vyskočil pes Voříšek a za ním ovčák, a za ovčákem skákaly ovce. Voříšek je sehnal do hromady, ovčák zapískal a uháněl domů. Potom z břicha vyběhlo hejno prasat, za nimi vyskočil pasák, prásknul bičem a hnál za ovčákem. Pak vyšly koně, táhly plničký vůz sena; sedlák cukal opratí, klel a jel za pasákem taky ke vsi. Za vozem vyjela děvečka s jetelem, a za děvečkou vyskočili z břicha muž se ženou a nesli si pod paží domů ten vydlužený pecen chleba. A ten muž se ženou potom už nikdy neříkali: »Kýž bychom měli nějaké děťátko!«

JEZINKY.

Byl jeden chudý hoch sirotek, neměl otce ani matky, a musil jít sloužit, aby byl živ. Dlouho chodil, nikde nemohl služby najít; až jednoho dne přišel k nějakému stavení o samotě pod lesem. Na prahu seděl starý dědoušek, měl místo očí v hlavě tmavé důlky; kozy v chlívků mečely a dědoušek řekl: »Rád bych vás, ubohé kozičky! na pastvu dovedl, ale nemohu, nevidím; a nikoho nemám, abych ho s vámi poslal.« — »Dědoušku! pošlete mne,« ozval se hoch, »já vám ty kozičky budu pást a vám taky rád posloužím.« — »Kdo pak jsi? a jak se jmenuješ?« A hoch mu všechno pověděl a že mu říkají Janeček. — »Dobře, Janečku! vezmu tě; a nejdříve mi ty kozy na pastvu vyžeň. Ale tam na tu hůrku v lese jich nevod: přišly by na tě Jezinky, uspaly by tě a pak by ti vy-
loupaly oči, tak jako mně to udělaly.« — »Nic se, dědoušku, nestarejte,« odpověděl Janeček, »mně Jezinky oči nevy-
loupají.« Po té pustil kozy z chlívků a hnál je na pastvu. První a druhý den pásal pod lesem; ale třetího dne řekl sám sobě: »Což bych se bál Jezinek? poženu, kde je lepší pastva.« Pak

si uřízl tři zelené proutky ostružiny, schoval do klobouka, a hnál kozy zrovna do lesa na tu hůrku. Tam se kozy rozběhly po pastvě a Janeček si sedl do chládku na kámen. Dlouho neseděl, a nenadále, kde se vzala, tu se vzala, stála před ním krásná panenka, celá bíle oblečená, vlasy po zádech pěkně rozčesané, černé jako havran, a oči jako trnky. »Pozdrav pán Bůh! mladý pasáčku!« povídá, »hleď jaká to jablíčka rostou v naší zahrádce! tu máš, jedno ti dám, abys taky věděl, jak jsou dobrá.« I podávala mu krásné červené jablíčko. Ale Janeček věděl, kdyby to jablíčko vzal a snědl, žeby usnul a žeby mu potom oči vyloupala; i řekl: »Děkuju pěkně, krásná panenko! můj hospodář má v zahradě jablon, rostou na ní ještě pěknější jablíčka; dost jsem se jich najedl!« — »Nu když nechceš, nebudu tebe nutit,« řekla panenka a odešla. Za chvíli přišla jiná, ještě krásnější panenka, měla v ruce pěknou červenou růži a řekla: »Pozdrav pán Bůh! mladý pasáčku! hlehleď, jakou jsem tamhle na mezi utrhla krásnou růžičku! a jak pěkně voní! přivoň si taky!« — »Děkuju pěkně, krásná panenko! můj hospodář má v zahrádce ještě pěknější růžičky; navonil jsem se dost!« — »Nu, když nechceš, nech tak!«

řekla panenka celá rozhněvaná, obrátila se a zas odešla. — Po některé chvíli přišla třetí panenka, nejmladší a ze všech nejkrásnější. »Pozdrav pán Bůh! mladý pasáčku!« — »Děkuju pěkně, krásná panenko!« — »Věru, švárný jsi hoch,« řekla panenka; »ale byl bys ještě hezčejší, kdybys měl vlásky pěkně učesané: pojď, já tě učesám!« Janeček neříkal nic; ale když panenka k němu přikročila, aby ho česala, vzal s hlavy klobouk, vytáhl z něho jeden proutek ostružiny a šup! uhodil panenku po ruce. Panenka dala se do křiku: »Och, pomozte, pomozte!« začala plakat a s místa se nemohla hnout. Janeček nedbal nic na její pláč a svázal jí ostružinou ruce. Tu přiběhly ty druhé dvě panenky, a vidouce sestru chycenou, začaly Janečka prosit, aby ji jen rozvázal a pustil. »Rozvažte si ji samy!« řekl Janeček. — »Och, nemůžeme; máme měkounké ručičky, popíchaly bychme se!« Ale když viděly, že hoch jinak nechce, šly k sestře a chtěly ostružinu rozvázat. V tom Janeček přiskočil a šup! šup! uhodil je taky proutkem a pak jim oběma svázal ruce. »Hleďte, mám vás, vy zlé Jezinky! co jste mému hospodáři vyloupaly oči.« Po té běžel domů k hospodáři a řekl: »Dědoušku! pojďte, našel jsem ně-

koho, kdo vám zas oči vaše dá.« A když přišli na tu hůrku, řekl té první Jezince: »Teď mi pověz, kde jsou dědouškovy oči? nepovíš-li, vhodím tě tuhle do vody!« — Jezinka se vymlouvala, že neví, a Janeček ji chtěl vhodit do řeky, co tam pod hůrkou tekla. — »Nech mne! Janečku, nech mne!« prosila Jezinka, »já ti dědouškovy oči dám.« I vedla ho do jedné jeskyně, kde byla veliká hromada očí, velikých i malých, černých, červených, modrých i zelených, a dvě z té hromady mu vybrala. Ale když Janeček je dědouškovi vsadil, začal ubohý naříkat: »Och běda, běda! to nejsou moje oči; vidím samé sovy!« Janeček se rozhněval, Jezinku popadl a vhodil do vody. Potom povídá té druhé: »Pověz ty, kde jsou dědouškovy oči?« Ta začala se taky vymlouvat, že o nich neví; a když jí hoch pohrozil, že ji taky do vody vhodí, vedla ho zas do té jeskyně i vybrala mu dvě jiných očí. Ale dědoušek zase naříkal: »Och, to nejsou moje oči; vidím samé vlky!« I stalo se druhé Jezince tak jako té první — jen se nad ní voda zavřela. — »Pověz mi ty, kde jsou oči dědouškovy?« řekl Janeček té třetí nejmladší Jezince. Tu ho taky vedla k té hromadě v jeskyni a dvě očí mu vybrala. Ale když byly vsazený, zase dě-

doušek bědoval, že to nejsou jeho oči, prý: »Vidím samé štiky!« Janeček vida, že ho též obelhala, chtěl ji taky utopit, ale Jezinka prosila ho s pláčem: »Nech mne! Janečku, nech mne, já ti ty pravé dědouškovy oči dám.« I vybrala je ze spodu celé hromady. A když je Janeček dědečkovi do důlků vsadil, vykřikl dědoušek radostně: »To — to jsou moje oči! chvála pánu Bohu! teď zas dobře vidím.« Potom Janeček a ten dědoušek byli spolu dobře živi: Janeček pásł kozy a dědoušek dělal doma syrečky, a pak je spolu jedli. A ta Jezinka potom už nikdy víc na té hůrce se neukázala.

JIRKA S KOZÚ.

Bül jeden král a měl ceru, a von ji nemoh žádněj rezesmít, vona büla dycky smutná. Tak ten král poudali, hdo hudělá, haby se vona zasmíla, že mu ji dejí. Tak von bül jeden pastýř a měl syna, říkali mu Jirka. Von poudá: »Tatíku! já teky pudu, esli bych ji rozesmíl. Já na vás nic nechci jenom tu kozu.« A táta řekli: »No tak di.« Ta koza büla taková, hdy von chtěl, tak vona každýho držíla, a ten čovek mušel při ní vostat.

Tak tu kozu vzal a šel, a potká jednoho, von měl nohu na rameně. Jirka poudal: »Ty, co máš hen tu nohu na rameně?« A von: »Já hdyž ji shundám, tak doskočím sto mjil.« — A kám deš?« — »Já du na službu, hdo mě veme.« — »Tak pot se mnú.«

Šli dálejc a potkali zas jednoho, měl prkýnko na vočích. »Ty, co máš hen tu na vočích prkýnko?« A von: »Já hdyž to prkýnko pozdvihnu, tak vidím sto mjil.« — »A kám deš?« — »Já du na službu, chceš-li mě vzít.« — »Ba jou, vemu. Pot teky se mnú.«

Hušli kús cesty, potkali třetího kameráda, von měl flaši pod ramenem a místo zandavačky držil v ní palec. »Ty co hen ten palec držíš?« — »Já hdy ho vycuknu, dotřiknu sto mjil, a co chci, 'šecko zatřiknu. Chceš-li, vem mě teky do služby, může tuto bejt tvy chčestí a naše teky.« A Jirka mu na to: »No ták pot.«

Potom přišli do města, hde byl ten král, a nakúpili si na tu kozu pantlu. A přišli na jednu hospodu, a vono tám už bylo předpověděno, haž takoví lidi přijdú, haby jim jíst a pjít dali, co budú chtít, že to ten král 'šecko zaplatí. Tak voni tu kozu samým pantlem vovážali a dali ji do senci šenkýři k vopatření, a von ji dal do přístěnku, hde jeho cery ležily. Von ten hospodskej měl tři dívčé, a ešte nespály. Tak tu Manka řekla: »Och hdyby sem já mohla teky nákej takovej pantl mjít! já pudu a vodvážu nákej s tý kozy.« Ta druhá, Dodla, poudá: »Nechót, von to ráno pozná.« Hale vona šla přec A hdy Manka dlúho nešla, řekla ta třetí, ta Káče: »Dí tám pro ni.« Tak ta Dodla šla a třepla Manku po hřibetu: »I pót, nech toho!« a už se vod ní nemohla vodtrhnút. Tak ta Káče poudá: »I pote! nevodvažte je 'šecky.« Šla a třepla Dodlu po

sukni, a už teky nemohla pryč, mušela při ní
vostát.

Tak ráno von si ten Jirka přichvát a šel po tu
kozu, a ved to 'šecko pryč, Káči, Dodlu i Manku.
Šenkýř ešte spál. Šli skrze ves, a von koukal
lichtář z vokna: »I fuj!« poudá, »Kačínko, co to?
co to?« Šel a popád ji za ruku, chtěl ji vodtrhnút,
a vostál teky při ní. Potom hnál pastýř krávy
rejničku a bejk šoust se vokolo, huváz, a Jirka
teky ho ved.

Tak potom přišli před ten zámek, a voni ven
vyšli slůžící; a hdyž takovy vece vidíli, šli a pou-
dali tomu králi: »Och pane! hen tu máme takovou
podívanú: už tu büly 'šelijaky meškery, hale to
tu ešte nebülo.« Tak tu královo dívčí hnedle vy-
vedli na ten palác, a vona se podívala a zasmíla
se, haž se zámek votřís.

Tak íčko se ptali, co je zač? Von: že je pa-
stýřovo syn a že mu říkaj Jirka. A voni: že to
nemůže bejt; že je ze sprostýho rodu, že mu tu
dívčí nemužú dát, hale že jim muší neco ešte
hudělat. Von poudá: »Co?« A voni: že hen tám
je studánka, je tám sto mjl: esli z ní za minut
přinese ten koflík vody, tak tu dívčí dostane. Tak
von ten Jirka poudal tomu, co měl tu nohu na

rameně: »Ty si řek, hdyž shundáš hen tu nohu, že doskočíš sto mjil.« A von: »O to já snadno dokážu!« Shundal nohu, skočil a bül tám. Hale potom už chybalo malíčko jenom a už by tu bül čas, že měl přijít. Tak Jirka řek tomu druhýmu: »Ty si poudal, hdyž pozdvihneš hen to prkýnko s vočí, že huvidíš na sto mjil: koukni se, co tám dělá.« — »Och, pane! von tám leží. Och, Jemínáčku, von tám husnul.« — »To bude zle,« poudá Jirka, »už tu bude čas. Ty třetí, ty si poudal, hdy hen ten palec vycukneš, že dotříkneš sto mjil: chutě tříkni tám, hať vstává. — A ty, podívej se, esli už se tám hejbá nebo co?« — Och pane! už vstává — hutírá se — už nabírá vodu.« Potom von skočil a už tu bül, a zrovna v čas.

Tak potom voni poudali, že jim musí dokázat ešte jeden kús. Že hen tám ve škále je takový zvíře, jednorožec, že jim moc lidí zhubí; esli je zhladí ze světa, že tu dívčí dostane. Tak von si vzal ty lidi, a do toho lesa šli. Tak přišli k takový smrčině. A vono büly tři zvířata, a büly takovy lože vyšoustany, kerak ležíly. Dvě nedělaly nic, hale to třetí hubilo lidi. Tak voni si nabráli kameního a těch jedlovejch krákorek za nadra, a vlízli na dřevo nahoru; a hdy si ty zvířata lehly, tak

voni pustili delů kámen na to jedno zvíře, co byl jednorožec. A vono to zvíře řeklo tomu druhýmu: »Dej pokoj, neštochej mě!« A vono poudá: »Já tě nedělám nic.« A zas na toho jednorožce ze- z hora pustili kámen. »Dej pokoj! už si mi to hudělal po třetí.« — »Hdyť já tě nic nedělám!« Tak se popádli a práli se dohromady. A ten jedno- rožec chtěl to druhý zvíře probodnůt; hale vono huskočilo, a von kerak se pruce po ňom hnál, tak zarazil tím rohem do dřeva a nemoh ho hnedle vyndát. Tak voni hnedle skočili ze smrčiny delů, a ty dvě zvířata hutekly, a tomu třetímu, tomu jednorožci, voni husekli hlavu a vzeli ji na rameno a nesli ji do zámku.

Tu voni v zámku vidíli, že Jirka zas ten kúsek dokázal. »Co, prej, budem dělat? snad mu přec mušíme tu dívčí dát?« — »Ne pane!« poudá jeden ten slůžící, »to nemůžbe bejt; hdyť je sprostěj, haby von takovů královsků dívčí dostál! hale mu- šíme ho ze světa zhladit.« — Tak von ten král jim řekli, haby vyšetřili jeho řeč, co bude mluvit. Tak bū!a tam nájemnice jedna, vona mu poudala: »Jirko! s tebů nebude dnes dobře, chtěj' tě zhladit ze světa.« Tak von poudá: »Och já se nebojím: kerak mně tepřiva būlo dvanáct let, já sem jich

zabjil jednú ranú dvanáct.« Hale to bülo tuto, hdy mu máma hupekly rozpíček, vono mu na něj vlítlo dvanáct much a von je na jednu ránu zabjil.

Tak voni hdy to slyšili, řekli: »Jináč ne, než že ho mušíme zatřelit.« Tak potom si přišikovali vojáky a poudali, že mu hudělaj parádu, že budú ho voddávat na paláce. Tak ho tám vyvedli a vojáci chtěli už do něho spustit. A von ten Jirka řek tomu, co místo zandavačky palec držil: »Ty si poudal, hdy vycukneš hen ten palec, že 'šechno zatřikneš; chutě vycukni!« — »O pane! to já snadno dokážu.« Tak ten palec vycuk a 'šecky je zatřík, haž büli 'šecky slepí a žádnej neviděl.

Tak voni, hdy už vidíli, že jináč není, řekli mu, haby šel, že mu to dívčí dejí. Tak potom mu dali pěkný šaty královský a büla svarba. A já sem na tý svarbě teky büla: měli tám moziku, zpívali, jídli a pjili: bülo mesa, mochůrek a všeho plný košíanky a vodičky plný vědra.

Dnes sem šla, včera sem přišla; našla sem meze parezy vejce, praštila sem je jednomu na hlavu a hudělala sem mu pleš, a má ho doposavád.

PTÁK OHNIVÁK A LIŠKA RYŠKA.

Jeden král měl velikou krásnou zahradu. Bylo v ní mnoho vzácného stromoví, ale nejvzácnější byla jedna jabloň, co prostřed zahrady stála. Měla každý den jedno jablko, a bylo zlaté: ráno odkvětlo, ve dne zrostlo a do noci dozrálo, a druhé ráno květlo zas jiné. Ale žádné to zralé jablko nedočkalo se druhého rána, pokaždé se v noci se stromu ztratilo a nikdo nevěděl kam a jak? Král se proto velice rmoutil. Jednou k sobě zavolal svého nejstaršího syna a povídá: »Půjdeš, synu, dnes v noci hlídat: vypátráš-li, kdo mně ty jablka odnáší, pokladu svého nebudu šetřit, abych se ti odměnil; a podaří-li se ti toho zloděje chytit, půl království ti za to dám.«

Královič připásal sobě k boku meč, vzal na rameno samostříl, zastrčil si za pás několik kalených střel, a šel pod večerem do zahrady hlídat. Tam se posadil pod jabloň a čekal. Neseděl dlouho, přišla na něj dřímota, nikterak se jí nemohl ubránit; ruce mu klesly do trávy, oči se zamhouřily, a královič, jakoby ho do vody vhodil,

spal až do bíla dne. Ráno když se probudil, bylo jablko zas to tam. — »Což?« ptal se ho král, »zdali's viděl zloděje?« — »Nepřišel žádný,« odpověděl královi, »samo se jablko ztratilo.« — Král zavrtěl hlavou, nechtěl tomu věřit. »Jdi dnes ty hlídat, synu můj!« povídá k mladšímu, »a dohlídáš-li se zloděje, bohatě se ti odměním.«

Druhý královi ozbrojil se zase tak jako první a šel hlídat. Ale za nějakou chvíli taky pod jabloní usnul, jako starší bratr, a když se probudil, bylo zas jablko pryč. Když se ho pak otec ráno ptal, kdo jablko vzal, odpověděl: »Nikdo; samo se ztratilo.« — Tehda ten nejmladší královi povídá: »Otče! dnes já půjdu hlídat, abych věděl, ztratí-li mi se taky to zlaté jablko.« — »Milé dítě!« řekl jemu král, »ty myslím málo pořídíš; jsi ještě příliš mladý a nemoudrý. A když se starším nepodařilo zlatého jablka se dohlídat, tím méně tobě. Ale když chceš, jdi.«

Večer, když už se stmívalo, šel nejmladší do zahrady hlídat. Vzal s sebou taky meč, samostříl a něco střel, ale mimo to taky ježčí kůži. V zahradě posadil se pod jabloň a prostřel si tu kůži na klín, kdyžby na něj přicházela dřímota a ruce mu klesly, aby ho ta kůže probudila. O půl noci

přiletěl zlatý pták, sedl na strom a chtěl to jablko uzobnout. V tom okamžení lupnul královicův samostříl a kalená střela uhodila ptáka do křídla. Pták uletěl, ale jedno zlaté péro vypadlo mu z křídla na zem a jablko zůstalo na stromě.

»Nu, máš-li zloděje?« ptal se ho ráno král.

»Nemám,« odpověděl královic, »ale co není, může ještě být; zatím mám kus jeho kabátu.« Tu vyndal to zlaté péro a vypravoval, co se mu přihodilo. Král byl tomu péru velmi rád; bylo tak krásné a takovou zář od sebe vydávalo, že v noci v síni královské ani světél potřebí nebylo. Dvořané, co tomu rozuměli, pravili, že to péro pochází z ptáka Ohniváka, a že je dražší, než-li všechny poklady královny.

Od té doby pták Ohnivák už do zahrady nepřiletěl a jablka se neztrácely; ale krále už taky nic netěšily, myslil pořád jen na ptáka Ohniváka, a velice se rmoutil, že ho nemá, až mu pak z toho zármutku počalo srdce vadnout. Jednoho dne zavolal k sobě své tři syny a povídá: »Milé děti! vidíte, že den ode dne více chřadnu; ale vím zajisté, kdybych uslyšel ptáka Ohniváka zpívat, že by mé srdce okrálo. Kdo mi z vás toho ptáka Ohniváka živého přinese, aby zpíval, polovici krá-

lovství mu hned postoupím a po mé smrti bude mým nástupcem.«

Synové hned se vypravili na cestu, rozloučili se s otcem a jeli toho ptáka Ohniváka hledat. Nedlouho jeli, přijeli do lesa a v lese na křižovatku. »Kudy se dáme?« ptá se nejstarší bratr. — »Jsme tři, a tu před námi tři cesty,« odpověděl druhý, »dejme se každý jednou; když se na tři strany rozejdeme, snáze ptáka Ohniváka se doptáme.« — »A kdo kterou stranou pojede?« — »Jděte vy si každý, kterou cestou chcete,« povídá nejmladší, »já pojedu tou, co mi zůstane.« — Bratří byli spokojeni, a každý si zvolil jednu cestu, kudy pojede. Potom povídá jeden: »Dejme si tu na tom místě nějaké znamení, kdo se dříve vrátí, aby věděl, jak se druhým podařilo. Zastrčme každý do země proutek: čím prut poroste, bude znamení, že ptáka Ohniváka šťastně dostal.« —

Bratřím se ta rada líbila, každý si vsadil podle své cesty do země proutek, a pak se rozjeli.

Nejstarší královic jel svou cestou pořád, až přijel na nějaký vrch. Tu skočil s koně, pustil ho, aby se pásł, a sám si sedl do trávy; potom vyndal, co měl k jídlu a začal obědvat. V tom přiloudila se k němu liška Ryška: »Prosím, prosím,

panáčku! jsem tuze hladová, dej mi taky něco na zub.« Ale královic, jak ji uhlídal, vzal samostříl a poslal za ní kalenou střelu. Chybil, nechybil, liška se mu ztratila.

Druhému bratrovi vedlo se taky tak. Když se na jedné široké louce do trávy rozložil a vyndal jídlo, přišla k němu taky hladová liška Ryška, aby jí něco dal; a jak po ní střelil, ztratila se mu s očí.

Nejmladší bratr jel pořád, až přijel k nějakému potoku. Byl unaven a hladov; i skočil s koně a posadil se na břehu do trávy, aby se posilnil. Když začal jíst, viděl taky lišku Ryšku; přicházela pořád blíž a blíž, a pak nedaleko něho zůstala stát: »Prosím, prosím, mladý panáčku! jsem tuze hladová, dej mi taky do něčeho zakousnout.« — Královic jí hodil kousek uzeniny a povídá: »Pojď sem, nic se mne neboj, liško Ryško! vidím, že máš větší hlad nežli já, a na dnešek budeme mít obadva dost.« Potom rozdělil své jídlo na dva díly: sobě jeden, lišce jeden. Liška Ryška najedla se do syta, a pak povídá: »Dobře's mne nakrmil, dobře ti posloužím. Vsedni na svého koně a jeď za mnou. Když uděláš, jak ti poradím, pták Ohnivák bude tvůj.« Potom běžela napřed, a hu-

ňatým ocasem dělala mu cestu: smetala hory, plnila doly a přes vody brody stavěla mosty. Královic na koni za ní klusem, až nenadále se octnul u měděného zámku. »Ptáka Ohniváka máš v tom hle zámku,« řekla liška Ryška, »jdi tam v pravé poledne, to budou strážní spát, a nikde se nemeškej. V první síni najdeš dvanácte černých ptáků ve zlatých klecích, v druhé uhlídáš dvanácte zlatých ptáků ve dřevěných klecích a v třetí síni bude ten pták Ohnivák sedět na bidýlku. Podlé něho uhlídáš dvě klece, zlatou a dřevěnou: nedávej ho však do zlaté, dej ho do dřevěné, sic nedobře pochodíš.«

Královic šel do měděného zámku a našel všecko tak, jak liška Ryška řekla. V třetí síni seděl pták Ohnivák na bidýlku, jakoby spal. Byl tak krásný, že královicovi srdce nad ním plesalo. Vzal ho a dal ho do dřevěné klece; pak ale se rozmyslil a povídá: »Kterak se to k sobě hodí, tak krásný pták a tak chatrná klec? pták Ohnivák do zlaté klece náleží!« Na to ho ze dřevěné klece vzal a dal do zlaté. Ale sotva že ho tam zavřel, pták Ohnivák se probudil a zapískal, a hned se strhlo v těch dvou prvních síních takové pískání a krákaní ode všech ptáků, až se lidé v bráně na stráž

od toho probudili. Ti hned přiběhli, milého královice jali a přivedli před krále.

Král byl velice rozhněván i řekl: »Kdo jsi, zloději! že se's opovážil mnohými strážemi projít, aby's mi mého ptáka Ohniváka ukradl.« —

»Nejsem žádný zloděj!« odpověděl královic, »ale přišel sem pro zloděje, jehož ty přechováváš. Máme doma v naší královské zahradě jabloň, nese zlatá jablka: jen jedno za den vykvětlo, zrostlo a dozrálo, a tvůj pták Ohnivák nám je pokaždé v noci odnesl. A král, můj otec, těžce stůně, vadne mu srdce, a nepozdraví se, dokud neuslyší tvého ptáka Ohniváka zpívat. A proto tě prosím, dej mi ho.« — »Můžeš ho mít,« řekl na to král, »jest-li že mi za něj přivedeš koně Zlatohřiváka.«

»Proč si mne neposlechl a bral zlatou klec?« hněvala se liška Ryška. — »Věru chybil sem,« řekl královic, »ale už se proto nehněvej, co se stalo, a pověz mi, víš-li o koni Zlatohřiváku?« — »Vím,« odpověděla liška Ryška, »a ještě ti k němu pomohu. Vsedni na svého koně a jeď za mnou.« Pak zas běžela napřed a huňatým ocasem dělala mu cestu. Královic za ní klusem, až nenadále se octnul u stříbrného zámku. »Tu hle v tom zámku je kůň

Zlatohřivák,« povídá liška Ryška. »Jdi tam v pravé poledne, když budou strážní spát, a nikde se ne-meškej. V první stáji najdeš dvanácte vraných koní se zlatými úzdami, v druhé dvanácte bílých koní s černými úzdami, a v třetí stáji stojí ten kůň Zlatohřivák u svého žlabu. Podlé něho na stěně uhlídáš dvě úzdy, zlatou a koženou, ale měj se na pozoru: té zlaté úzdy nech viset a dej mu jen koženou, sic nedobře pochodíš!«

Královič šel do toho zámku a našel zase všecko tak, jak liška Ryška řekla. V třetí stáji stál kůň Zlatohřivák u stříbrného koryta, a žral z něho živý oheň. Byl tak krásný, že se na něj královič ani dost nemohl nahledět. Pak vzal se stěny koženou ohlávku s černou koženou úzdou a dal ji tomu koni Zlatohřiváku. Kůň stál jako beránek. I vidí tu podlé taky na stěně viset překrásnou zlatou ohlávku, se zlatou, drahými kameny vykládanou úzdou a velice se mu zalíbila. »Kterak se to k sobě hodí: tak krásný kůň a tak chatrná úzda?« povídá sobě sám; koni Zlatohřiváku náleží zlatá úzda!« — Na to jemu tu koženou úzdu zase sňal a dal mu zlatou. Ale sotva že kůň ucítil, že má zlatou úzdu, začal se spínat a silně zařehťal; a hned taky začali všickni koňové v těch prvních

dvou stájích skákat a říčet, lidé na stráži se probudili, přiběhli, královice jali a přivedli před krále.

»Kdo jsi, zloději!« osopil se na něj král, »že se's opovážil mnohými strážemi projít, aby's mi mého koně Zlatohřiváka ukradl?« — »Nejsem žádný zloděj!« odpověděl královic, »nerad jsem pro tvého koně šel, ale musil sem.« A pak vypravoval, jak se to všechno stalo, a že mu král měděného zámku toho ptáka Ohniváka nechce vydat, dokud mu nepřivede koně Zlatohřiváka; i prosil, aby mu toho koně dal. — »Můžeš ho mít,« řekl na to král stříbrného zámku, »jest-li že mi za něj přivedeš pannu Zlatovlásku ze zlatého zámku v Černém moři.«

Liška Ryška venku v lese na královice čekala, a když viděla, že přichází bez koně, tuze se na něj rozhněvala: »Zdali sem ti neřekla, aby's té zlaté úzdy nechal na stěně a vzal koženou? daremná s tebou práce; komu není rady, není pomoci.« — »Nehněvej se, liško Ryško!« prosil královic, »věru chybil sem, a jen tehdyž mi ještě pomoz.« — »Ještě jednou a naposledy ti pomohu,« řekla liška Ryška, »a když mne poslechněš, můžeš ještě napravit, co's nemoudře pokazil. Vsedni na svého koně a jeď za mnou.« Poté běžela na-

před a dělala královi cestu, až přijel ke zlatému zámku v Černém moři. »V tom zámku,« povídá liška Ryška, »panuje mořská královna; má tři dcery, a nejmladší z nich je Zlatovláska. Jdi tam a pros ji, aby ti jednu dceru dala za manželku; a když ti řekne, aby's sobě vybral, vezmi tu, která nejsprostěji bude oblečena.«

Mořská královna vlídně královi přivítala, a když jí pověděl, proč přišel, vedla ho do pokoje, kde její tři dcery seděly a předly. Byly jedna ke druhé tak podobny, že by nikdo na světě jich nerozeznal, a tak krásny, [že se královi ^e duch tajil, když jim hleděl v oči. Každá měla hlavu šátkem ovinutou, aby se nevidělo, jaké má která vlasy, a každá taky byla jinak oblečena. Jedna měla šátek a šaty na sobě protkávané zlatem a předla zlatým vřetenem; druhá měla šátek a šaty vyšíváné stříbrem a stříbrné vřeteno v ruce; a třetí měla jen čistý bílý šátek na hlavě a bílé šaty, a předla obyčejným vřetenem. — »Vyber sobě, kterou chceš,« řekla mu královna, a královi ukázal na tu bíle oblečenou pannu: »Tuhle mi dej!« — »Hoho!« podivila se královna, »toho ty sám ze sebe nemáš; počkej ještě až do zejtrka.«

Královič nemohl té noci starostí spát, jak se mu zejtra povede, a jak mile se ráno na východě rozbřesklo, vyšel si do zámecké zahrady. Sotva že tam vkročil, kde se vzala, tu se vzala, stála před ním ta bílá panna: »Chceš-li mne dnes poznat, dej pozor, okolo které z nás obletovat bude muška.« A poté jak přišla, tak zmizela. Potom po poledni vedla královna královice zas do toho pokoje, kde její dcery byly: »Jestli že poznáš, kterou si včera vyvolil, bude tvá; pakli nepoznáš, přijdeš o hlavu.« Dcery tu stály vedlé sebe; byla jedna jako druhá, všecky draze a krásně oblečeny, a všecky tři měly zlaté vlasy, a ty se tak svítily, že královičovi bleskem oči zacházely. Potom za chvílku, když se mu zrak otužil, zpozoroval, že okolo té jedné panny malá zlatá muška obletuje: »Ta hle panna mi náleží,« řekl, »tu sem si vyvolil.« — Královna se tomu podívala, že ji poznal, a povídá: »Tak snadno jí přece nedostaneš; ještě mi zejtra musíš udělat, co ti uložím.«

Potom ráno ukázala mu z okna veliký rybník u lesa, dala mu malé zlaté sítko a řekla: »Jestli že tím sítkem tam ten rybník do večera vyleješ, Zlatovlásku ti dám; pakli nevyleješ, přijdeš o hlavu.« Královič vzal sítko a šel smutně k rybníku. Po-

hřížil je do vody a nabral, ale jak sítko zas vytáhl, vyběhla z něho všechna voda do kapky. Vida, že tak nic nepořídí, posadil se na hráz, sítko podlé sebe, a přemýšlel, jak si pomůže. Nenadále kde se vzala, tu se vzala, podle něho stála zas ta bílá panna: »Proč jsi tak smuten?« — »Kterak mám být vesel,« řekl královic, »vida, že tebe nedostanu; tvá matka uložila mi věc nemožnou.« — »Buď bez starosti,« řekla panna, »to všechno se dá udělat.« Poté vzala sítko a vhodila je do prostřed rybníka. Tu se začala v celém rybníce najednou voda vařit, a husté mraky valily se z rybníka a kladly se na zem, že ani na tři kroky nebylo před sebe vidět. V tom slyší královic dupot, a když se ohledl, byla tu liška Ryška a za ní jeho kůň. »Nemeškej,« povídá, »vem pana před sebe na koně a ujížděj.« —

Kůň letěl jako šipka nazpátek po dělané cestě, a liška Ryška ji za ním zas bořila: huňatým ocasem smetala mosty, dělala doly, stavěla hory, všechno tak jak bylo dřív. Královic byl rád, že získal zlatovlasou pannu, ale zas nerad, že ji má králi v stříbrném zámku dát za koně Zlatohříváka. Čím blíže přijížděl k tomu zámku, tím volněji jel a byl smutnější. — »Vid', že ti líto svou krásnou

Zlatovlásku pannu dát za koně Zlatohřiváka?« promluvila k němu liška Ryška; »už sem ti pomohla ve všeličem, ani v tom tebe neopustím.« Tu skočila v lese přes vývratek, udělala kozelec a místo lišky Ryšky stála tu druhá panna Zlatovláška, právě taková, jako si ji vezl královic. »Ať tvá panna zůstane tu v lese, a mne dovez králi stříbrného zámku, aby ti za mě vydal koně Zlatohřiváka. A pak až ho budeš mít, se svou pannou ujížděj.«

Král byl té panně Zlatovlásce velice rád a bez prodlení dal za ni královicovi koně Zlatohřiváka i s tou zlatou úzdou. Potom dal své krásné zlatovlasé panně ke cti slavné hody vystrojit a pozval na ně všechno panstvo. Když už se hodně napili a byli veselí, zeptal se král těch pánů, jak se jim líbí jeho zlatovlasá nevěsta? — »Krásná je,« odpověděl jeden pán, »krásnější být nemůže: ale zdá mi se, jakoby měla liščí oči — « Jak to slovo řekl, udělala se v okamžení z té panny Zlatovlásky zas liška Ryška, a jedním skokem byla ze dveří venku a ta tam. Běžela za královicem a za zlatovlasou pannou, a bořila za nimi svou liščí cestu: huňatým ocasem smetala mosty, dělala doly, stavěla hory všechno tak jak

bylo dřív. Když jich dohonila, byli už blízko měděného zámku, kde byl pták Ohnivák. Tu povídá mu liška Ryška: »Krásně to sluší Zlatovlásce panně na koni Zlatohřiváku! není-li tobě, královici, líto dát koně Zlatohřiváka za ptáka Ohniváka?« — »Ovšem je mi líto pro Zlatovlásku pannu,« odpověděl královic, »ale není mi líto pro mého otce, aby byl zase zdráv.« — A na to liška Ryška: »Kde je Zlatovláska panna a kůň Zlatohřivák, ať je taky pták Ohnivák. Už sem ti pomohla ve všeličem, a protož i v tom ti pomohu.« Tu skočila v lese přes vývratek, udělala kozelec, a místo lišky Ryšky byl tu druhý kůň Zlatohřivák, zrovna takový, jako co na něm seděla Zlatovláska. »Doved' mne k tomu králi měděného zámku,« povídá, »aby ti za mě vydal ptáka Ohniváka. A když ho budeš mít, ujížděj.«

Král byl tomu velice rád, že dostal koně Zlatohřiváka, a bez prodlení dal za něj královicovi ptáka Ohniváka i s tou zlatou klecí. Potom pozval k sobě mnoho pánů, chlubil se jim svým koněm Zlatohřivákem a ptal se jich, jak se jim líbí? — »Krásný je,« řekl jeden pán, »krásnější být nemůže: ale zdá mi se, jakoby měl liščí ocas.« — Jak to slovo řekl, udělala se v okamžení z koně

Zlatohřiváka zas liška Ryška, a jedním skokem byla z brány venku a ta tam. Běžela za královicem a za Zlatovláskou, bořila za nimi v běhu svou liščí cestu, a dohonila jich, když už byli u toho potoka, kde se byla nejprvé sešla s královicem. »Teď už ptáka Ohniváka máš,« povídá, »a máš i více než si žádal, už mne nepotřebuješ. Jeď domů s pokojem, a nikde se nezastavuj, sic nedobře pochodíš.« A na to zmizela.

Královic jel potom svou cestou dál, v ruce ptáka Ohniváka ve zlaté kleci, podlé sebe koně Zlatohřiváka se zlatou úzdou a na něm krásnou Zlatovlásku pannu. Když přijel na tu křižovátku v lese, kde se rozloučil s bratry, zpomněl si na proutky, co si tu každý z nich podlé své cesty do země vsadil na znamení. Proutky jeho dvou bratrů byly suchy, ale z jeho proutku vyrostl zatím u cesty krásný košatý strom. Královic velice se z toho zaradoval, a že už oba byli dalekou cestou unaveni, chtěl, aby si tu pod tím stromem odpočali. Skočil s koně a pomohl také zlatovlasé panně s koně Zlatohřiváka; pak oba ty koně přivázal k tomu stromu, a klec s tím ptákem Ohnivákem pověsil na větev. Netrvalo dlouho, přišla na ně dřímota a oba usnuli.

V tom, co tu spali, vrátili se taky jeho bratři, jeden s jedné strany, druhý s druhé, obadva s prázdnýma rukama a sešli se tu zároveň. Tu viděli, že jejich proutky jsou suchy, a že z proutku nejmladšího bratra je krásný košatý strom; viděli tu taky pod tím stromem bratra spát, a podle něho krásnou zlatovlasou pannu a koně Zlatohřiváka, a nad nimi v kleci ptáka Ohniváka. Tu zrodily se jim v srdci myšlenky zlé, a řekl jeden druhému: »Bratr náš dostane nyní od otce půl království a po smrti jeho bude jeho nástupcem. Lépe bude, když ho zabijem: zlatovlasou pannu vezmeš si ty, koně Zlatohřiváka já, a ptáka Ohniváka dáme otci, aby mu zpíval. O království se rozdělíme rovným dílem.« — Jak si umyslili, tak udělali. Tělo bratrovo rozsekali na mnoho kusů, a zlatovlasé panně pohrozili smrtí, bude-li pravdu mluvit. Když přijeli domů, dali koně Zlatohřiváka do mramorové stáje, ptáka Ohniváka postavili s klecí do pokoje, kde král ležel, a zlatovlasé panně dali krásný pokoj a mnoho panen k posloužení. Starý nemocný král pohleděl na ptáka Ohniváka a ptal se synů svých, vědí-li co o nejmladším bratrovi? — »Neslyšeli sme nic o něm,« řekli bratři, »někde snad zahynul.« —

Otec zůstal zarmoucený, pták Ohnivák nezpíval, kůň Zlatohřívák věsil hlavu, a Zlatovláška panna nemluvila ani slova, nerozčesávala svých zlatých vlasů a neustále plakala.

Zatím co královič na kusy rozsekaný v lese ležel, přiběhla k němu liška Ryška, sebrala ty všecky kusy a složila je tak, jak náležely, a ráda by byla zkřísila královice, ale nemohla. Tu vidí vránu se dvěma vránaty nad tím tělem poletovat. I schovala se pod keřem do trávy, a když to jedno vráně sedlo na tělo, aby žralo, liška Ryška vyskočila a chytila je za křídlo a dělala, jakoby je chtěla roztrhnout. Stará vrána strachem přiletěla blíž, sedla na keř a povídá k lišce Ryšce: »Kvá, kvá! nech mého ubohého dítěte! však ti ničím neublížilo; odsloužím se ti, až ti toho bude potřeba.« — »Teď právě mi toho potřeba,« řekla liška Ryška; »přineseš-li mi z Černého moře živé a mrtvé vody, pustím ti tvé vráně na svobodu.« — Vrána slíbila, že přinese, a odletěla.

Letěla tři dni a tři noci, a když se vrátila, přinesla s sebou dva rybí měchýřky plny vody: v jednom byla voda živá, v druhém mrtvá. Liška Ryška vzala ty měchýřky a roztrhala vráně v půly; potom zas ty půly složila jednu ke druhé, pokro-

pila je mrtvou vodou, a v okamžení srostly k sobě; pak je pokropila živou vodou, a vráně zatřepalo křídly a odletělo. Potom pokropila mrtvou vodou královicovo rozsekané tělo, a hned bylo zas celé, ani jízvy nezůstalo na něm; a když ho pak živou vodou pokropila, procitl královic jako ze sna, vstal a povídá: »Ach, jak sem to tvrdě spal!« »Ba věru, tvrdě si spal,« řekla liška Ryška, »a kdyby mne nebylo, na věky by's byl se neprobudil! Zdali sem tebe nevarovala, aby's nikde se nezastavoval a jel přímo domů?« Potom mu vypravovala, co se stalo, doprovodila ho až na kraj lesa blízko královského zámku otce jeho, dala mu ještě pro potřebu sprostý oblek, rozloučila se s ním a zmizela.

Královic šel do zámku a dal se do služby ke koním; nikdo ho nepoznal. Tu slyší dva pacholky od koní spolu hovořit: »Škoda toho krásného koně Zlatohřiváka! pojde nám, věší hlavu a nic nechce žrát.« — »Dejte sem kus hrachoviny,« povídá královic, »chci se s vámi vsadit, že hned bude žrát.« — »Hoho!« směli se mu pacholci, »takovéto chamradí ani naši koňové od pluku nežerou.« — Královic ale šel, vzal kus hrachoviny a dal ji tomu koni do mramorového žlabu, pak

ho pohladil po zlaté hřívě a řekl: »Což jsi tak smuten? můj koni Zlatohřiváku!« Tu poznal kůň po hlase svého pána, poskočil si, odfrknul a ve se se zařehotal a hned se dal do hrachoviny.

Hned se to rozneslo po celém zámku, až i k nemocnému králi to přišlo, že jeden jeho čeledin koně Zlatohřiváka uzdravil. Král si ho dal hned zavolat a řekl mu: »Slyším, že's koni Zlatohřivákovi pomohl: kéž by's taky ptákovi Ohnivákovi uměl pomoci, aby zpíval! je smutný, chlípí křídla a nic nechce žrát. Zahyne-li, zahynu i já.« — »Neboj se, jasný králi! nezahyne,« řekl královic; »poruč, aby přinesli trochu ječmene zadiny, a jistě bude žrát, rozveselí se a hned bude zpívat.« — »Hoho!« smáli se sloužící, když pro ten ječmen šli, »ten bude ptáka Ohniváka krmit zadinou, co ani naše husy nechtějí žrát!« Zatím musili předce toho ječmene přinést, a královic ho nasypal ptákovi do zlaté klece, pak ho pohladil po zlatém peří a řekl: »Což jsi tak smuten? můj ptáku Ohniváku!« — Pták ho hned po hlase poznal, oťrásl se, urovnal na sobě peří, počal skákat a žrát a tak krásně zazpíval, že starému nemocnému králi srdce hned okrálo. A když pták Ohnivák podruhé a potřetí zazpíval, byl už král

tak posilněn, že z postele vstal a velkou radost toho neznámého čeledina obejmul.

Potom povídá král: »Co si počneme s tou krásnou zlatovlasou pannou, kterou moji synové s sebou přivezli? nemluví, nerozčesává svých zlatých vlasů, ničehož nejí a pláče neustále.« — »Dovol, jasný králi!« řekl ten čeledín, »promluvíím k ní slovo, snad se rozveselí.« — Král ho k ní hned dovedl, a královic ji vzal za bílou ruku a řekl: »Což jsi tak smutna, nevěsto má!« — Panna v okamžení ho poznala, radostí vykřikla a objala ho. Král se tomu velice podivil, že ji jmenoval svou nevěstou a že ho panna objala, a královic jemu řekl: »Což neznáš, královský můj otče! svého nejmladšího syna? nebyli to moji bratři, nýbrž já dobyl ptáka Ohniváka, koně Zlatohřiváka i této krásné Zlatovlásky panny.« A potom vypravoval, jak se všechno přihodilo, a panna doložila, že jeho bratři jí pohrozili smrtí, prozradí-li, co učinili. Bratři tu stáli, viděli, že jsou prozrazeni a třásli se jako osyka, ani slova nemohli promluvit. Král se na ně velice rozhněval a dal oba bez milosti odpravit. Potom vzal sobě královic krásnou Zlatovlásku za manželku, dostal od otce svého hned jednu polovici království a po jeho smrti druhou.

KRÁL TCHOR.

Bývaly prý v Čechách někdy časy, ale je tomu už dávno, kde každá slepičí obec také byla svým pánem; každá měla svůj dvůr a své smetiště, kde slípky mohly bez překážky hrabati, a měla také svého staršího kohouta, kterýž ji řídil. Co která slípka vyhrabala, bylo její; a když kohout našel zrnko nějaké, svolal k němu všechny své slípky a pak ho nechal jedné, kterou měl nejradší, anebo slupnul to zrnko sám; a jestli že se která slípka proto rozhněvala, klovnul ji a pak byla spokojena. Jak mile někde kohout na dvoře zakokrhál, kokrhali po něm všickni kohouti v celé dědině. Tak to chodilo mnohé věky v nejlepší kázni a bázni a svornosti.

I přihodilo se tehdáž na neštěstí, že žáby kuňky počaly sobě oškliviti své staré řízení; i kuňkaly, kuňkaly, až si vykuňkaly za krále nohatého čápa. To vidouce kohouti a slípky, nechtěli vzadu zůstatí za kuňkami a pravili, žeby bylo dobré, aby také měli svého vlastního krále. I svolali se na obecný sněm a počali rokovati, co a jak? a byli

všickni potud jedné mysli. Když ale přišlo na to, kdo bude králem? tu počaly mezi nimi hádky a rozbroje; neb nikdo nechtěl trpěti, aby druhý nad ním panoval, ale raději chtěl každý sám panovati nade jinými. I počali se kohouti jeden na druhého spínati a štípali se, až se peří s nich sypalo a hřebeny jim krvácely. Tu poradil jim jeden starý vážný kohout, žeby bylo nejlépe, aby si pro zachování pokoje vzali nějakého mocného krále z ciziny; a hned jim jmenoval pana tchoře, ten že je zubatý, silný pán, kterého se každý báti bude, a ten zajisté že mezi nimi učiní pokoj a dobrý řád. I zalíbila se ta rada všem, a hned poslali k panu tchořovi, aby s ním o to udělali pořádnou smlouvu. Pan tchoř, vyrozuměv jich žádosti, měl se k nim velmi přívětivě a povolně; sliboval, že je zachová při všech jejich právech a starobylých svobodách, že je bude chrániti před luňákem, kterýž jim děti unáší, před kunou, kteráž jim vejce pije, i před vrabci zloději, kteří jim před samým nosem zrní kradou; sliboval také, že pěkné velké kohouty udělá svými královskými radami, komorníky a jinými důstojníky. I líbilo se to všem, co sliboval, slípkám i kohoutům, a s velikou slávou posadili pana tchoře na svůj krá-

lovský trůn a byli rádi, že mají tak mocného a dobrotivého krále.

Netrvalo dlouho a zachtělo se panu králi tchoří slepičí krve. I umínil si na některého svého poddaného vyhledati nějakou vinu, aby ho pak pod tou zástěrou mohl zakousnouti a krev jeho vycucati; neb nechtěl ještě zjevně ukázati svou pravou tchoří povahu, aby si kohoutův a slípek nerozplašil. I povolal k sobě milostivě jednoho pěkného, tučného kohouta a ptal se ho, zdali nic necítí? Kohout byl dobrá, poctivá duše a řekl upřímně: »Rač Vaše Milost Královská odpustiti, cítím náramný smrad.« Byl to smrad, kterým všickni páni tchořové zapáchají, byť i na slepičím trůně seděli. »Ho drzý, hanebný padouchu!« osopil se na něho tchoř, »tak-li se opovažuješ svému králi a pánu vůči mluvíti?« a chňap! jedným rázem ukousl kohoutovi hlavu a pak mu vycucal krev. Potom povolal k sobě druhého a ptal se ho též, zdali nic necítí? Kohout vida tu bezhlavé tělo svého tovaryše a ústa Jeho Milosti tchořovské zmazané krví, poznal, že dobře není. I počal se strachem velikým po celém těle třásti a nemohl ani slova promluvíti. »Proč se třeseš?« osopil se na něj král, »tuším, že nemáš dobrého svědomí? pověz, co cítíš.«

Kohout sebral všechny své síly, poklonil se hluboce a řekl tenkým, sladoučkým hláskem: »Královská Milosti! cítím přelíbeznou vůni.« — »Ho zrádce ošemetný!« zkřikl král zůřivě, »chceš lichocením zastříti své padoušství?« a chňap! ukousl mu hlavu zas a krev vycucal. Tchoř měl sice už nyní dost, ale ta hračka s kohouty dělala mu potěšení; a proto povolal si ještě jednoho kohouta a také se ho tázal, co cítí? Ale ten byl chytrák; viděl tu sice dobře ty dva bezhlavé a také pozoroval něco na královských vousech jako krev, ale dělal se nevida. I uklonil se zdvořile několikrát a odpověděl panu králi opatrně: »Rač odpustiti Vaše Milost královská! dostal sem náramnou rýmu z letošního vlhkého počasí, a proto, bohužel! ničehož necítím.« Pan král vida, že se mu kohout z nastrojené smyčky vyvlekl, a nemaje v nenadání na něj nic jiného pohotově, ráčil se dobrotivě usmáti a propustil jej v milosti.

Karel Jaromír Erben se narodil 7. listopadu v roce 1811 v Miletíně, a zemřel 21. listopadu v roce 1870 v Praze. Studoval filosofii a pak práva, ale nejraději se zabýval českým dějepisem, českou literaturou a českým lidovým podáním: písněmi a pohádkami. Český život jej vábil, a oddal se cele jeho studiu. Netoužil po vynikajícím postavení hmotném a veřejném: teprve v roce 1851, když stal se archivářem města Prahy, nabyl pevného a zabezpečeného místa, ač ne skvělého. Žil větší část svého života v čase těžkém pro český národ a sám také těžce a trdně. Ale našel útěchu ve své práci.

Pracoval rád jako pečlivý sběratel a vydavatel. Všecky jeho takové práce — a je jich množství, drobných i velkých — jsou kritické, vážné a prospěšné. České historii prospěl velkou sbírkou výtahů z českých listin a dopisů: *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*. Pro českou literaturu vykonal mnoho velkým dvojdielným Výborem z české literatury a vydáváním vzácných spisovatelů staročeských, Tomáše ze Štítného, Haranta z Polžic, mistra Jana Husi a j. Pro poznání duševního života českého lidu je neocenitelná jeho veliká sbírka „Prostonárodní české písně a říkadla.“

Ale nezůstal jen na české literatuře: počal vydávati Slovanskou čítanku, v které otiskl sto pohádek slovanských v nářečích původních. Chtěl, aby Čechové učili se znáti řeč i ducha ostatních národů slovanských, a vybral k tomu, co nalezl nejlepšího. Do této sbírky uložil také svoje pohádky české, ač ne všechny.

Nepochybujeme, že je vskutku slyšel vypravovati. Nezapisoval však do slova. V jeho době nebylo to nikde zvykem, ani v cizině, všichni sběratelé hledali pohádky jen pro jejich obsah, a ten snažili se vypravovati způsobem uměleckým a obsahem přeměněným. Erbenův způsob vypravování je nám proto vzácný, že si způsob ten sám nevyvinýšlel, že jej odpozořoval lidu, že se mu z lidu naučil a v českém duchu jej rozvil. Lid, málo čtoucí, svůj domov neopouštějící, od narození jen česky cítící a myslící, dovede jinak, po svém, mysliti a mluvíti česky než my, lidé stále čtoucí a píšící, jinými jazyky mluvící, přecházející s místa na místo, ze zaměstnání do zaměstnání. Řeč lidu, myšlení lidu a jeho sloh je zvláštní umění; jde o to přenést toto umění do duševního a literárního života celého národa, naučit se mu a rozšiřovat je také mimo literaturu lidovou. Erben naučil se lépe než kdo jiný z českých lidí myslit, cítit a psát v duchu českého lidu — je mnoho podobného mezi ním a Manesem v tomto citění a tvoření — a v tom duchu psal také svoje pohádky. Že nepsal jen jak slyšel, o tom nepochybujeme již proto, že sloh jeho pohádek je rozvitý spisovně, ale chcete-li i mimo to důkaz, tedy dvojí různý text první povídky o Rarášovi, otištěné v Zlatých klasech a pak v Slovanské čítance, ukazuje, že opravoval, piloval na svých pohádkách. A v poznámkách, které Erben k prvnímu otisku některých pohádek připojuje, aby vyložil jejich evropské příbuzenství, sám úpravu pohádek přiznává. O Třech vlasech děda Vševěda praví, že sám našel pohádku tu v Čechách v pěti variantech; pohádka o ptáku

ohniváku „našla se v Čechách z rozličných stran ve třech variantech, kteréž tuto v celek jeden, podlé možnosti vlastními slovy vypravovatelů, snešeny jsou.“ O Zlatovlásce dokonce z Erbenovy poznámky víme, že ji „asi před dvaceti lety v rodišti svém slyšel vypravovati“ a v tom celku nikde jinde už nenašel. Pohádka Dlouhý, Široký a Bystrozraký je mu známa z okolí města Žebráka a druhá od p. K. Vraného. „Rozdílové jich oboru jsou nepodstatní“ praví Erben, „... jakož pak největší rozdíl je ten, že jedno vypravování, pomfjejíc volení nevěsty na věži, s počátku hned uvádí kralovice do lesa na lov; kralovic tu zabloudí, nalezne ty tři tovaryše a pak přijde s nimi náhodou do zakleného zámku. Zdeť podávám tu pohádku tak, jak jedno vypravování druhého doplnilo, jedno druhé opravilo.“

Ale měl právo k této úpravě. Nikdy své pohádky nevydával za texty do slova dle diktanda psané, a mimo to měl nejen dosti smyslu pro řeč lidu, ale také hluboké básnické nadání k samostatnému tvoření z té látky, kterou mu vypravování prostých lidí poskytl. To nejlépe ukázal svojí sbírkou básní, skládaných na povídky a pověsti českého lidu, „Kytici“, která vyšla poprvé r. 1853. Ta je psána tak prostě v duchu lidu a tak umělecky duchem básnickým, že patří k nejkrásnějším sbírkám básní českých.

České pohádky Erbenovy, třeba že je nikdy pohromadě pod tím názvem nevydal, jsou právě tak vzácnou, samostatně a umělecky vytvořenou sbírkou, jako „Kytice“. Erben stvořil v ní rozmanité a dokonalé typy české povídky lidové. V povídkách pro malinké děti, jako jsou Otesánek a Jezinky, tvořil stejně šťastně jako Božena Němcová, (jejíž sbírka povídek pro malinké děti nebyla dosud bohužel vydána o sobě). Raráš a Šetek jsou

pečlivé a pozoruhodné studie duševních nálad lidu a příšerných tvorů z nich se rodících. „Hrnečku vař“ a „O třech přadlenách“ jsou neobyčejně originelní a snad ryze české varianty povídek, hojně po Evropě známých. Zvláště ty tři znetvořené přadleny, jež pomáhají dívce — místo cizího ďábelského panáčka, o kterém vypravuje tato povídka obyčejně tak, že dívka si má pamatovati jeho cize znějící jméno za to, že jí pomáhá — jsou docela zvláštní a docela odpovídají vkusu a náladě žen a dívek na přástkách. Nejdokonalejší však jsou jeho pohádky o Třech zlatých vlasech, o Dlouhém, Širokém a Bystrozrakém a o Zlatovlásce. Jsou to běžné povídky nastokrát po Evropě v různých podobách vyprávěné, ale není půvabnějších a prostších versí než Erbenovy. Jak jsou rozkošné ty panny malované na oknech tajné komnaty a hýbající se jako živé! V tom počátku je tolik poesie a tolik něžné krásy, jako v nejvzácnějších miniaturách našich středověkých iniciálků. A jak uměle i umělecky je podbarvena povídka o dědu Všeřdovi mythologickým nádechem, tajemnou mocí Sudiček a mystickým životem Slunce! Jak něžně a hluboce je promyšlen život zvířat i mravní podklad všeho života ve Zlatovlásce! A jak barevným slohem jsou sceleny všechny ty myšlenky v půvabné obrazy a podloženy nenásilně starým známým látkám, vypracovaným do nejdrobnější podrobnosti tak naivně, jak to v lidovém podání tak jednotně nikdy nenaleznete! A jak dovede řeč jeho, jako mluvená, účelně a umělecky sesilovat ten dojem prostoty a srdečnosti krásným rytmem myšlenkovým i tou svou schválně grammatickou volností. Úmyslnost a uměleckost tohoto čistě Erbenova stylu je ještě znatelnější, když srovnáte s těmito pohádkami tu zvláštní o „Jirkovi s kozů“, na které Erben virtuosně ukázal — i dialektem i slohem a rytmem řeči — jak dovede, když chce, přesně kopírovat stil lidového vyprávěče.

A tak z těchto českých pohádek Erbenem napsaných je právě tak patrno, jako z jeho „Kytice“, že přes svojí přesnou a opatrnou práci vědeckou, přes neobyčejnou svědomitost vydavatelskou, přes vzornou činnost úřední, byl Erben z hloubi duše své a ze vší síly své především básníkem — a opravdu českým básníkem.

V. Tille.

OBSAH:

<i>O třech přadlenách.</i> (Česká národní báchorka, ze sbírky K. Jaromíra Erbena). Česká Včela. 1844. 2. a 5. dubna. č. 27., 28., str. 105/106, 109/110	3
<i>Dobře tak, že je smrt na světě.</i> (Česká národní báchorka od K. J. Erbena). Česká Včela. 1844. 14. máje, č. 39., str. 153/154	13
<i>Hrnečku vař!</i> Nár. česká pohádka. Sděluje K. J. Erben. Zlaté Klasy. 1853. 1. října. Ročník I., č. 1., str. 3. . .	19
<i>Raráš a Šetek.</i> Pověsti nár. české. Ze své sbírky sděluje K. J. Erben	23
I. Zlaté Klasy. 1854. 21. ledna. Ročník I., č. 17., str. 129/30. I. Podruhé otištěno se slovními změnami: Slovanská čítanka. 1863, str. 24—26., č. 6. I. (Náš text)	23
II. Zlaté Klasy. 1854. 4. února. Ročník I., čís. 19., str. 146., II.	27
III. Zlaté Klasy. 1854. 11. února. Ročník I., č. 20., str. 154/155. III.	29
IV. Slovanská čítanka. 1863, str. 26/27, č. 6. II. . .	33
<i>Tři zlaté vlasy děda Vševěda.</i> Slovanská čítanka. 1863, str. 1/7, č. 1. (Poprvé Máj r. 1860)	36

<i>Dlouhý, Široký a Bystrozraký.</i> Slovanská čítanka. 1863, str. 7/14, č. 2. (Poprvé Perly České r. 1855) . . .	49
<i>Zlatovláska.</i> Slovanská čítanka. 1863, str. 14/19, č. 3. (Poprvé Máj r. 1859)	64
<i>Rozum a Štěstí.</i> Slovanská čítanka. 1863, str. 19/21, č. 4.	75
<i>Otesánek.</i> Slovanská čítanka; 1863, str. 21/24, č. 5. . .	81
<i>Jezinky.</i> Slovanská čítanka. 1863, str. 27/29, č. 7. . . .	86
<i>Jirka s kozů.</i> (V podřečí Chodův Domažlických). Slo- vanská čítanka. 1863, str. 34/36, č. 9.	91
<i>Pták Ohnivák a liška Ryška.</i> J. E. Miletinský. Máj 1858 str. 205	97
<i>Král tchoř.</i> (Národní bajka česká.) Máj 1862 str. 110 . .	117